

4.4 Leevendavad meetmed

Elupaigatüübi 9010 – vanad loodusmetsad soodsa seisundi säilitamiseks elamute ehitamisel soovitame järgmiseid leevendavaid meetmeid:

1. Hooned rajada postvundamendile ja hoonete alust pinnast mitte eemaldada, sellega säilitatakse metsa muld ja mullaelustik.
2. Eelistatult paigutad hooned nii, et raiumine poleks vajalik.
3. Kui hoone püstitamiseks on vajalik raie, tuleb see teha väikese, mitte üle 20 m diameetriga häiluna. Sellega jäljendatakse mõnevõrra looduslikke häiringuid metsas.
4. Hoonete ümbrust mitte kultuuristada, tuleb võimalikult säilitada loomännikule omane välisilme, liigiline koosseis ja alustaimestik. Soovi korral kasutada konteinerhaljastust (lillekastid jmt).
5. Piirdeid mitte rajada.
6. Rajad hoone juures jätta looduslikult kujunevateks. Krundisisesed jalgteed kujundada metsaradadena, vajadusel kasutada radade pinnakattematerjalidena puitliipreid, peenkruusa, liiva vms.

Meetmete eesmärk on metsa looduslikkus võimalikult säilitada.

Meetmeid peab järgima ja ellu viima kinnistu omanik. Järelvalvet nende elluviimise üle teostab ehituslubade andmisel kohalik omavalitsus kooskõlastades need Natura ala valitsejaga.

5. Leevendavad meetmed/ettepanekud DP täiendamiseks ja parandamiseks

Kuna KSH objektiks oli sisuliselt valmis detailplaneering ja KSH soovitusi ei saanud kohe planeeringulahenduse väljatöötamisel arvesse võtta, tegi KSH töörühm mitmeid ettepanekuid selle täiendamiseks ja parandamiseks, need on toodud tabelis 10.

Tabel 10. KSH töörühma poolt tehtud ettepanekud detailplaneeringu täiendamiseks ja parandamiseks /leevendavad meetmed.

Meede	Mõju, mida leevendab	Jääkmõju
Tähtsamate inimeste liikumisteede ja vaatekohtade ettevalmistamine	Vähendab tallamist taimekooslustel	Teatud tallamine jääb radadele vaatamata.
Mittevajalikud objektid (teed jm ehitised) alal likvideeritakse keskkonnasõbralikult	Parandab maastiku ilmet	Täielikult looduslikku ilmet ei ole võimalik saavutada
Loodusmaja paigutuse muutmine lõunasuunas metsa foonile	Vähendab võimalikku visuaalset häirimist ja vaadete sulgemist	Teatud maastikupildi häiring jääb.
Kruntide juurdepääsutee nihutamine metsa ja rohumaa piirile.	Väldib rohumaa tükeldamist ja vähendab visuaalset häirimist.	Teatud maastikupildi häiring jääb.
Jalgrattaparkla planeerimine	Loob võimaluse kõigil huvigruppidel võrdselt alale pääseda	-
Planeeritavad elektri kaablid viiakse teede serva.	Väldib täiendavat mõju taimeestikule ja maastikule.	-
Treppi Pärsti müle ei planeerita	Väldib visuaalset häirimist.	-
Jalgrataste sissesõit parklasse ühitatakse sissesõiduga maanteelt.	Väldib rohumaa tükeldamist ja vähendab visuaalset häirimist.	-
Suurendatakse "saart" parkla keskel vähemalt kolme bussikoha arvel.	Parkimisala väheneb, visuaalne ilme paraneb.	Teatud maastikupildi häiring jääb.
Puurkaevu asukoha muutmine	Kaob vajadus rajada trasse Natura elupaigatüübile 9010	-
Õpperaja asukoha täpsustamine	Väheneb tallamiskoormus ja erosioon	Teatud tallamine jääb radadele vaatamata.
Ala kasutajate teavitamine Arendaja, haldaja ja keskkonnaministeerium teevad koostööd ala kasutajatele ja külastajatele mõeldud infomaterjalide koostamisel; asjakohased on loodusväärtusi ja alal käitumise soovitusi (ja reegleid) tutvustavad stendid ja trükised. Viidad.	Kaitstavate loodusobjektide (taimeliigid, -kooslused, astangud) parem kaitse.	Kõik inimesed ei saa teavitatud.

6. Seire

Kontroll detailplaneeringu elluviimise ja KSH-s pakutud leevendavate meetmete ületõimub läbi ehitusprojektide, -lubade ja -järelvalve kohaliku omavalitsuse poolt.

Panga MKA kaitsekorralduskava nägi aastateks 2002-2004 ette muude tegevuste hulgas seiret kaitseala väärtuste ja nende seisundi üle ning kaitsekorralduse tulemuslikkuse analüüsi, kuid seni ei ole seda tehtud. Peale kaitseala väärtuste seire tuleb suureneva külastatavuse tingimustes läbi viia ka külastajate loendus (nt vastava elektroonilise seadme abil).

Iga-aastane taimekoosluste ja pangaastangu(te) seisundi jälgimine (koos külastajate loendusega) võimaldab hinnata külastuskoormuse mõju ja selgitada välja, milline on optimaalne külastuskoormus. Vajadusel tuleb rakendada täiendavaid leevendavaid meetmeid – nt piirata või lõpetada juurdepääs kindlatele aladele, reguleerida ajaliselt – organisatoorselt (eelneva registreerimisega) bussituristide hulka vmt.

7. Alternatiivide võrdlus

0-alternatiivi ehk "mitte midagi tegemise", KSH objektiks olnud planeerimisettepaneku (alternatiiv 1) ja KSH käigus täiendusi ning parandusi saanud planeerimisettepaneku (alternatiiv 2) võrdlus on toodud tabelis 11.

Kasutatud on lihtsat 5-astmelist keskkonnamõju väljendavat skaalat:
 tugevalt positiivne (++),
 nõrgalt positiivne (+),
 neutraalne ehk mõju puudub (0),
 nõrgalt negatiivne (-),
 tugevalt negatiivne (--).

Tabel 11. Alternatiivide võrdlus

	A0	A1	A2
MKA kaitse-eesmärgid ja kaitsekorraldus	--	+	+
Pank kui geoloogiline objekt	-	+	+
Taimekooslused, mets, kaitstavad taimeliigid	0/-	0/-	0/-
Maastik ja kultuuripärand	-	-	++
Inimese tervis ja sotsiaalsed vajadused	--	+	++
Põhjavesi	0	0	0
Kokku	-6/-7	+2/+1	+6/+5

8. Ülevaade KSH teostamisel ilmnenud raskustest

1. KSH algatamise ajaks oli DP saanud kõik määratud kooskõlastused, toimunud eskiisi avalik arutelu ja planeerimisetepaneku avalik väljapanek ja arutelu. Seetõttu ei olnud võimalik teostada KSH-d ja DP-d samaaegselt ning võtta arvesse KSH soovitusi planeerimise varases staadiumis, nagu näeb ette keskkonnamõju hindamise hea tava.
2. Natura hindamise praktika vastavalt juhenditele on Eestis olematu. Ei ole seadusandlikku reglementatsiooni, Natura hindamise protsess ei ühti keskkonnamõju strateegilise hindamise protsessiga ning ei ole välja kujunenud koostöövormi KSH koostaja ning asjaomaste asutuste ja organisatsioonide vahel.

8. Avalikkuse kaasamine KSH protsessi

KSH avalikustamine toimus vastavalt *keskkonnamõju hindamise ja keskkonnajuhtimissüsteemi seadusele* (vt tabel 2). KSH programm ja aruanne olid avalikustamise perioodil paberkujuul kättesaadav Mustjala vallavalitsuses ning digitaalkujuul veebilehel aadressiga www.hendrikson.ee.

KSH programmile esitasid kirjalikud ettepanekud Taarausuliste ja Maausuliste Maavalla koda ja Eesti Roheline Liikumine (ära toodud koos vastustega KSH programmi lisas, vt lisa 2). KSH programmi avalikul arutelul osalesid peale otsese asjaosaliste kaks Saare maavalitsuse esindajat ja üks külaelanik.

KSH aruande avalikustamisperioodil esitati kirjalikult:

1. ettepanekud ja vastuväited KSH aruandele Eesti Roheliselt Liikumiselt (toodud koos vastusega lisas 10);
2. KSH aruande arvustus Taarausuliste ja Maausuliste Maavalla Kojalt (toodud koos vastusega lisas 11);
3. seisukohad KSH aruande kohta Riiklikult Looduskaitsekeskusest (toodud koos vastusega lisas 12).

Eesti Roheliste Liikumise kirjas esitatud ettepanekud käsitlesid valdavalt taimestiku kaitset sh Natura hindamist ja MKA kaitset. Mõnede punktide puhul oli tegemist ka ebaselge või mitmeti mõistetava sõnastusega aruande koostajate poolt, mille pärast vabandame. Kirja p-s nr 1 olnud märkus ei ole põhjendatud – detailplaneeringu joonised olid avalikult kättesaadavad koos KSH aruandega. Ettepanekut nr 2 kaitsekorralduskava äranimetamiseks aruande pt-s 1.4 arvestati. Ettepanekud nr 3 ja 4 osutasid II kategooria kaitsealuste liikide valge ja punase tolmea esinemisele planeeringualal. Ettepanekuid arvestati ja aruannet täiendati. Ettepanekut nr 5 MKA ja ajutiste piirangutega ala eristamiseks arvestati ja aruannet täiendati. Ettepaneku nr 6 osas karjatamise küsimuses jäädi nii avalikul arutelul kui aruande koostajate poolt seisukohale, et aktiivselt külastataval alal on karjatamine keeruline. Ettepanekut nr 7 detailplaneeringu vastavusest MKA kaitse-eeskirjale on

aruandes käsitletud. Lõpliku otsuse antud küsimuses peab tegema kaitseala valitseja. Ettepanekud nr 8 ja 9 puudutavad Natura hindamist. Aruandes esitatud leevendavate meetmete kohta asjaomase asutuse (Saaremaa Keskkonnateenistuse) poolt täiendusi ei tulnud ja aruande koostajad jäävad seisukohale, et arvestades konkreetseid olusid (eelmise omaniku poolt tehtud lageraie) ja leevendavate meetmete rakendamisel on ehitamine elupaika 9010 (vanad loodusmetsad) võimalik, kuigi see ei ole parim võimalik ala kasutus. Hüvitusmeetmed ei ole seega vajalikud.

Taarausuliste ja Maausuliste Maavalla Koja poolt tehtud arvustus käsitleb peamiselt asukoha ja tegevuste alternatiive ning mõju pangale kui pühapaigale. Nagu KSH programmi, nii ka aruande koostamisel jäid KSH teostajad seisukohale, et asukohavalik mingile objektile on üld- või maakonnaplaneeringu tasandi küsimus. Mustjala valla ega Saare maavalitsuse poolt pole tulnud ettepanekuid alternatiivsete asukohtade osas detailplaneeringuga kavandatud ehitistele. Samuti peavad käsitletavad alternatiivid olema reaalsed. Panga kui pühapaiga teemat on käsitletud keskkonnamõju hindamiste tavapärasel määral.

Riikliku Looduskaitsekeskuse seisukohta trepi kohta (p 1) arvestati ja trepi planeerimisest loobuti. Kaitse-eeskirja osas (p 2) peab otsuse tegema kaitseala valitseja. Parkla ja loodusmaja asukohtalternatiive (p 3 ja 4) lõuna suunas ei ole võimalik käesolevas KSH aruandes käsitleda, kuna KSH objektiks on konkreetne planeering ja planeeringuala. Kahetsusväärset jäi Riiklikule Looduskaitsekeskusele Hendrikson & Ko poolt saadetud vastuses käsitlemata ettepanek vähendada parkla pindala. Konsultatsioonide tulemusena Riikliku Looduskaitsekeskusega jõuti lahendusele suurendada "rohesaart" parkla alal kaks korda.

Avalikul arutelul täiendavaid ettepanekuid ei esitatud.

KSH protsessi vältel on Saaremaa keskkonnateenistuse peaspetsialistid Mari Koppel-Lepik ja Urve Saar teinud KSH aruandele suulisi ettepanekuid ja parandusi, mida on arvestatud.

KSH töörühm tänab kõiki, kes aruandele ettepanekuid esitasid.

Lõppjärelused

KSH objektiks olnud Panga küla Pärdi kinnistu detailplaneeringu planeerimisettepanek (vastu võetud Mustjala Vallavalitsuse poolt 08.02.2006) sai KSH käigus mitmeid parandusi ja täiendusi. Detailplaneeringu põhilahendusi ei muudetud, kuid tehti mitmeid ettepanekuid, et muuta lahendus Panga MKA kaitse-eesmärkide ja Natura 2000 võrgustiku ala Küdema laht kaitse-eesmärkide saavutamist enam toetavamaks (külustuskeskuse hoone ja kruntide juurdepääsutee nihutamine, trepist loobumine, jalgrattatee ühitamine parkla sissesõiduteega, parkla maa-ala otstarbekam kasutamine jm). Samuti pöörati endisest rohkem tähelepanu sotsiaalsetele aspektidele – kõigi huvigruppide võrdsele juurdepääsule maastikukaitsealale ja võimalusele seal liikuda.

Planeeritaval alal põrkuvad era-, riiklikud, looduskaitse- ja üldised avalikud huvid. Leiame, et parandatud ja täiendatud planeerimisettepanekut võib käsitleda kui kompromissi nende vahel. Põhimõtteliselt teistsuguste lahenduste (nt MKA-l igasuguste ehituste keelamine, parkla rajamine mujale) eeldab kõrgema taseme arengudokumente ja otsuseid.

KSH juhtekspert
Agne Peetersoo

16.06.2006

Kasutatud materjalid

1. Eilart, J. koostaja 1986: Looduse õpperajad. Tallinn
2. Euroopa Komisjoni juhend „Natura 2000 alasad oluliselt mõjutavate kavade ja projektide hindamine. Loodusdirektiivi 92/43/EMÜ artikli 6 lõigete 3 ja 4 tõlgendamise metoodilised juhised“
3. Kaitsemetsade majandamisjuhised. 2001 Projekti „ Eesti metsakaitsealade võrgustik“ kaitsemetsade majandamise töögrupp, Tartu
4. Kalamees, A. Kuus, A., 2003: Tähtsad Linnualad Eestis
5. Kull, T., Tuulik, T. 2002: Kodumaa käpalised. Tallinn
6. Margus, M. koostaja 1978: Eesti Metsainstituudi Majandusliku Uurimise Laboratooriumi Infoleht nr. 8
7. Pärsti kinnistu metsamajanduskava aastateks 2000-2009.
8. Mägi, M (koostaja) 2001: Panga MKA kaitsekorralduskava, Tartu
9. Mustjala valla arengukava 2004-2010
10. Panga küla arengukava 2006-2012
11. Panga küla Pärsti mü detailplaneering. Koostaja OÜ Ösel Plan
12. Pesti, Olavi; Rikas Külli 1991: Saaremaa ajaloo ja kultuurimälestised. Kirjastus Olion, Tallinn.
13. Peterson, K. 2006: „Juhised loodusdirektiivi artikli 6 lõigete 3 ja 4 rakendamiseks Eestis“
http://www.seit.ee/files/Natura_hindamise_juhend_310306.pdf
14. Saare maakonnaplaneering aastani 2015
15. Tuuling, I., Tilk, K. 2004: Eesti Loodus 6/2004

Lisad

1. KSH algatamise otsus.
2. Panga küla Pärsti mü detailplaneeringu keskkonnamõju strateegilise hindamise programm. OÜ Hendrikson&Ko Tartu 2006.
3. KSH programmi avaliku arutelu protokoll ja kirjalikud ettepanekud.
4. KSH programmi heakskiitmine.
5. Panga MKA kaitse-eeskiri
6. Panga MKA ja selle vööndite piiride kaart
7. Pärimust panga kohta (koondanud Taarausuliste ja Maausuliste Maavalla Koda).
8. Väljavõte Eesti Ürglooduse Raamatust.
9. Panga küla arengukava 2006-2012
10. KSH aruandele esitatud ettepanekud ja vastuväited ERL-lt ning vastus sellele.
11. KSH aruande arvustus Taarausuliste ja Maausuliste Maavalla Kojalt ning vastus sellele.
12. Seisukohad KSH aruande kohta Riiklikult Looduskaitsekeskuselt ning vastus sellele.
13. KSH aruande avaliku arutelu protokoll
14. Detailplaneeringu lahendus jaanuar 2006, alternatiiv A1
15. Detailplaneeringu lahendus juuni 2006, alternatiiv A2

Lisa 1

KORRALDUS

Mustjala

03. aprill 2006 nr 81

Panga küla Pärsti kinnistu detailplaneeringu keskkonnamõju strateegilise hindamise algatamine

Mustjala Vallavalitsuse 29.03.2005 korraldusega nr 53 algatati Panga küla Pärsti kinnistu detailplaneering eesmärgiga rajada kinnistu Panga maastikukaitsealal paiknevale osale külastajate teenindamiseks vajalikud ehitised ning moodustada kinnistu Natura 2000 Küdema laht eelvalikualal paiknevale osale elamukrundid ja rajada nende teenindamiseks vajalikud teed ja infrastruktuur. Avalduse detailplaneeringu koostamise algatamiseks esitas kinnistu omanik Alver Sagur, detailplaneeringu koostamise korraldajaks on Mustjala Vallavalitsus, koostajaks OÜ Ösel Plan ning kehtestajaks Mustjala Vallavolikogu.

Saare Maavalitsus määras 10.10.2005 kirjaga Pärsti kinnistu detailplaneeringu lisakooskõlastajateks Saaremaa Keskkonnateenistuse, Saaremaa Päästeteenistuse ning Maanteeameti. Samas kirjas avaldati arvamust, et kuivõrd detailplaneeringuga kavandatud tegevused ei tulene kehtivast üldplaneeringust ega ole kooskõlas ka maakonnaplaneeringuga ning Panga maastikukaitseala kaitse-eeskirjadega, oleks põhjendatud läbi viia keskkonnamõjude hindamine kavandatud arendustegevusele hinnangu andmiseks keskkonnakaitse seisukohalt. Saaremaa Keskkonnateenistus kooskõlastas 12.10.2005 kirjaga detailplaneeringu lahenduse, tehes samas ettepaneku "veelkord kaalutleda keskkonnamõju strateegilise hindamise vajalikkust". Seega ei nõudnud Saaremaa Keskkonnateenistus maastikukaitseala ja Natura 2000 eelvalikuala valitsejana keskkonnamõju strateegilise hindamise läbiviimist.

9. novembri 2005. a korralduses nr 212 viis vallavalitsus läbi KmHKjsS §-s 33 ettenähtud kaalutlemise, kas Pärsti kinnistu DP on selline strateegiline planeerimisdokument, mille koostamise käigus on vaja hinnata selle elluviimisega kaasnevat keskkonnamõju või ei. Vallavalitsus jõudis järeldusele, et planeeringualal ei ole vajalik läbi viia keskkonnamõju strateegilist hindamist ning otsustas seda mitte algatada. Vallavalitsus leidis kaalutlemise tulemusena, et "detailplaneeringu elluviimisega ei kaasne olulist keskkonnamõju, ei ületata Panga maastikukaitseala ja Natura 2000 eelvalikuala keskkonnataluvust, ei põhjustata keskkonnas pöördumatuid muutusi ega seata ohtu inimese tervist ja heaolu, kultuuripärandit või vara". Korralduse ärakiri saadeti Saaremaa Keskkonnateenistusele, kes sellele vastuväiteid ei esitanud.

15. detsembril 2005 esitas Eesti Roheline Liikumine vaide vallavalitsuse 9. novembri 2005 a. korraldusele nr 212 "Panga küla Pärsti kinnistu detailplaneeringu keskkonnamõju strateegilise hindamise algatamata jätmise". Vaides taotleti

korralduse nr 212 kehtetuks tunnistamist ja keskkonnamõju strateegilise hindamise algatamist ja läbiviimist.

Vallavalitsuse 22. veebruari 2006. a korraldusega nr 63 jäeti Eesti Rohelise Liikumise vaie rahuldamata. Vallavalitsus leidis, et vaides esitatud õiguslikud põhjendused on alusetud.

Vaidlustatud korralduse õiguspärasuse hindamisel ei ole alust lähtuda keskkonnamõju hindamise ja keskkonnajuhtimise seaduses (KmHKjsS) sätestatust. Pärsti kinnistu DP on algatatud enne KmHKjsS jõustumist. Nimetatud seaduse § 56 lg 4 kohaselt kohaldatakse seda seadust sellise strateegilise planeerimisdokumendi koostamisele, mis on algatatud pärast nimetatud seaduse jõustumist. Eelmärgitu tõttu puudus vallavalitsusel kohustus teha KmHKjsS §-s 35 ettenähtud otsus KSH algatamata jätmise kohta. Sellest tuleneb, et isegi sellisel juhul, kui võtta eelduseks, et vaidlustatud korraldus on vastuolus KmHKjsS-ga, puudub vajadus selle kehtetuks tunnistamiseks. KmHKjsS ei ole vaidlustatud korralduse õiguspärasuse hindamisel kohaldatav. Vallavalitsus ei nõustunud ka vaide nende seisukohtadega, et käesoleval juhul tuleneb KSH algatamise kohustus looduskaitse seaduse § 4 lg-st 3 ja 14 lg-dest 3 ja 4.

Vallavalitsus on 08.veebruaril 2006.a andnud korralduse nr 47 "Panga küla Pärsti kinnistu detailplaneeringu vastuvõtmine, avaliku väljapaneku ja avaliku arutelu korraldamine". Avaliku väljapaneku ajal ettepanekuid ja vastuväiteid ei esitatud. Vallavalitsus on 09.02.2006.a edastanud detailplaneeringu materjalid keskkonnaministrile ehituskeeluvööndi vähendamise otsustamiseks. Keskkonnaminister on vastuses 24.03.2006.a kirjas märkinud, et kaitsealadel LKS § 38 lg 1 kohane ehituskeeluvöönd puudub. Kui kaitse-eeskiri lubab ehitiste püstitamist, ehituskeeluvööndi vähendamist ei toimu ning ehitamiseks annab nõusoleku üksnes kaitseala valitseja, antud juhul Saaremaa Keskkonnateenistus. Samas kirjas on toetatud Saare Maavalitsuse seisukohta, milles peetakse vajalikuks antud planeeringu puhul teostada keskkonnamõju hindamine.

Käesolevaks ajaks on olukord muutunud. Arendaja Alver Sagur esitas 29. märtsil 2006. a vallavalitsusele avalduse, milles palub algatada Panga küla Pärsti kinnistu detailplaneeringu keskkonnamõju strateegiline hindamine ning kinnitab valmidust rahastada selle läbiviimist.

Vallavalitsus jäädes oma korraldustes nr 212 ja 63 esitatud seisukohtade juurde leiab, et olukorras, kus arendaja soovib detailplaneeringu keskkonnamõju strateegilise hindamise algatamist ja on kinnitanud selle läbiviimise rahastamist, ei ole vallavalitsusel põhjust kõnealuse menetluse algatamisest keelduda.

Lähtudes kohaliku omavalitsuse korralduse seaduse § 22 lõikest 2, § 33 lõikest 1; planeerimise seaduse § 9 lõikest 12; keskkonnamõju hindamise ja keskkonnajuhtimissüsteemi seaduse § 34 lõikest 1 ja § 35 lg-st 5 ning arendaja Alver Saguri avaldusest:

1. Algatada Panga küla Pärsti kinnistu detailplaneeringu keskkonnamõju strateegiline hindamine.

2. Menetluse rahastamine toimub arendaja Alver Saguri poolt. Vallavanemal sõlmida vastav leping.
3. Käesoleva korraldusega võib tutvuda Mustjala Vallavalitsuses tööpäevadel 10. aprillist kuni 10. maini 2006. a kell 9.00 – 15.00, Saare maakond Mustjala vald Mustjala küla.
4. Korralduse andmise päevast 14 päeva jooksul avaldada teade ametlikus väljaandes Ametlikud
5. Teadaanded ja ajalehes Meie Maa ning saata korralduse ärakiri Saaremaa
6. Keskkonnateenistusele.
7. Korraldus jõustub teatavastegemisest.
8. Korralduse peale võib 30 päeva jooksul teatavastegemisest esitada vaide Mustjala
9. Vallavalitsusele või kaebuse Tallinna Halduskohtule Pärnu kohtumajja.

Enno Kolter
Vallavanem

Ene Silla
Vallasekretär

**Mustjala vald Panga küla
Pärdi kinnistu detailplaneeringu
keskkonnamõju strateegilise hindamise programm**

Hendrikson & Ko
Raekoja plats 8, Tartu
Pärnu mnt 30-9, Tallinn

Tartu 2006

Sissejuhatus

Keskkonnamõju strateegilise hindamise (edaspidi lühendina ka KSH) eesmärgiks on vastavalt *keskkonnamõju hindamise ja keskkonnajuhtimissüsteemi seaduses* sätestatule:

- a) arvestada keskkonnakaalutlusi strateegiliste planeerimisdokumentide koostamisel ja kehtestamisel,
- b) tagada kõrgetasemeline keskkonnakaitse ning
- c) edendada säästvat arengut.

Keskkonnamõju on kavandatava tegevusega eeldatavalt kaasnev vahetu või kaudne mõju inimese tervisele ja heaolule, keskkonnale, kultuuripärandile või varale. Keskkonnamõju peetakse oluliseks, kui see võib eeldatavalt ületada tegevuskoha keskkonnataluvust, põhjustada keskkonnas pöördumatuid muutusi või seada ohtu inimese tervise ja heaolu, kultuuripärandi või vara.

1. Keskkonnamõju strateegilise hindamise ulatus

Strateegiline planeerimisdokument on Panga küla Pärsti kinnistu (katastritunnus 48301:006:0127, pindala 23,58 ha) detailplaneering, mille keskkonnamõju strateegiline hindamine on algatatud 03.04.2006 Mustjala Vallavalitsuse korraldusega nr 81.

Keskkonnamõju strateegiline hindamine hõlmab (vt ka joonis):

1. Detailplaneeringuala – Pärsti kinnistut kui piirkonda, kus kavandatava maakasutuse muutuse mõju otseselt avaldub.
2. Panga maastikukaitseala detailplaneeringu elluviimise mõju hindamisel selle terviklikkusele, kaitse-eesmärkidele jm-le.
3. Natura 2000 võrgustiku ala *Küdema laht* detailplaneeringu elluviimise mõju hindamisel ala terviklikkusele ja kaitse-eesmärkidele.
4. Panga küla ja Mustjala valda laiemalt kohalikule kultuuripärandile ja sotsiaalsetele vajadustele avalduva mõju hindamisel
5. Kaudse mõju hindamisel Saare maakonda laiemalt, arvestades, et tegemist on maakonna tähtsaima turismiobjekti ja loodusmälestisega.

2. Strateegilise planeerimisdokumendi elluviimisega eeldatavalt kaasnev keskkonnamõju

Detailplaneeringu eesmärk ja võimalikud mõjuallikad

Detailplaneeringu eskiisi kohaselt kavandatakse kinnistu Panga maastikukaitseala piiresse jäävale osale külastuskeskus-loodusmaja (suurim lubatud ehitusalune pind 600 m²), avaliku kasutusega parkla (ca 65 autole ja vajadusel 13 bussile), WC-de, väikese telkimisala ja lõkkeplatsi rajamist panga külastajate teenindamiseks. Lisaks planeeritakse loodusrada koos trepiga pangalt alla randa pääsemiseks ning väikest paadisilda planeeritava ala kirdenurka. Teenindava

infrastruktuurina on ettenähtud puurkaevu, reoveepuhasti ja alajaama rajamine.

Panga maastikukaitseala piirest välja jäävale kinnistu osale planeeritakse 4 elamukrunti (suurim lubatud ehitusalune pind krundil 200 m²) koos juurdepääsuteega ja vajaliku infrastruktuuriga.

Vastavalt kaitse-eeskirjale on Panga MKA põhieesmärk Lääne-Eesti paekalda kõrgeima osa, Panga panga ning sealsete taimekoosluste kaitse.

Informatsioon võimalike mõjuallikate kohta on toodud järgnevas tabelis:

Mõjuallikas	Mõjuallika kirjeldus	Mõjutatav keskkonnamelement
Füüsilised muutused	Raadamine, pinnase koorimine, teede ja parkla rajamine, hooned, trepp.	Elupaigad/taimestik, maastik, pank, kultuuripärand
Ressursivajadused	Ehitusmaterjalid, täitepinnas ja kate teedele-parklale, vesi, maa koos elupaikade ressursiga.	Maapõu, pinnas, põhjavesi, elupaigad
Veeheitmed	Olmereovesi külustuskeskusest ja elamutest, ööpäevane veetarbimine kuni 5 m ³ .	Põhjavesi
Õhuheitmed	Autotransport	Kohalikud elanikud
Müra	Autotransport, külastajad	Kohalikud elanikud, loomastik
Sotsiaal-majanduslikud muutused	Tööhõive, turism, kinnisvaraturg, maine	Kohalikud elanikud, vald, turismiettevõtjad, maakond jt

Natura hindamine

Kogu planeeringuala jääb Natura 2000 võrgustiku alale *Küdema laht*, täpsemalt Küdema lahe loodusalale (koodiga EE0040432) ja Küdema lahe linnualale (EE0040432). Saaremaa keskkonnateenistuse andmetel esinevad planeeringualal järgmised elupaigatüübid: esmased rannavallid (1210), merele avatud pankrannad (1230), kadastikud (5130), lood (alvarid) (6280), vanad looduspõhised metsad (9010).

Natura hindamine on menetlusprotsess, mida viiakse läbi vastavalt loodusdirektiivi artikli 6 lõigetele 3 ja 4.

KSH raames viiakse läbi asjakohane Natura hindamine vastavalt Euroopa Komisjoni juhendile „Natura 2000 alasid oluliselt mõjutavate kavade ja projektide hindamine. Loodusdirektiivi 92/43/EMÜ artikli 6 lõigete 3 ja 4 tõlgendamise meetodilised juhised“ ja/või „Juhised loodusdirektiivi artikli 6 lõigete 3 ja 4 rakendamiseks Eestis“ niivõrd, kui see on võimalik arvestades ala kohta olemasolevaid inventuure, seadusandlikku tausta ja Eesti senist praktikat. Hinnatakse planeeringu elluviimise mõju igale elupaigatüübile ja liigile eraldi, mõju ala terviklikkusele, mõju Natura alale arvestades ala kaitse-eesmärke, struktuuri, funktsiooni ja looduskaitse seisundit.

Natura hindamist juhib keskkonnaekspert Kuido Kartau.

Keskkonnamõju strateegiline hindamine

Detailplaneeringu elluviimisel eeldatavalt tekkivad ja KSH-s käsitletavat strateegilised mõjud on järgmised:

Planeeritava maakasutuse, ehitustegevuse ja külustuskoormuse mõju Panga maastikukaitsealale arvestades ala kaitse-eesmärke (panga ja taimekoosluste kaitse), struktuuri, funktsioone ja looduskaitse seisundit.

Planeeritava maakasutuse, ehitustegevuse ja külastuskoormuse mõju Panga pangale kui geoloogilisele objektile.

Planeeritava maakasutuse, ehitustegevuse ja külastuskoormuse mõju taimekooslustele, metsale ning kaitstavatele taime- ja loomaliikidele.

Planeeritava maakasutuse ja ehitustegevuse mõju maastikule (sh visuaalne) ja kohalikule (Panga küla) kultuuripärandile.

Detailplaneeringu elluviimise mõju nii panga külastajate kui kohalike elanike tervisele ning sotsiaalsetele vajadustele, samuti varale. Turismiga kaasnevad negatiivsed ja positiivsed mõjud.

Kavandatava veekasutuse mõju põhjaveele, hinnang kavandatava veevõtu ja reovee kogumise ning ärajuhtimise lahendusele.

Jäätmetekke võimalused ja meetmed selle vähendamiseks detailplaneeringu rakendamisel.

KSH aruanne koostatakse vastavalt Keskkonnamõju hindamise ja keskkonnajuhtimissüsteemi seaduse paragrahvile 40.

§40. Keskkonnamõju strateegilise hindamise aruanne

(1) Keskkonnamõju strateegilise hindamise aruanne on osa strateegilisest planeerimisdokumendist, mis sisaldab käesoleva paragrahvi lõigetes 2–4 nimetatud teavet.

(2) Keskkonnamõju strateegilisel hindamisel peab selgitama, kirjeldama ja hindama strateegilise planeerimisdokumendi elluviimisega kaasnevat olulist keskkonnamõju ja peamisi alternatiivseid meetmeid, tegevusi ja ülesandeid, arvestades strateegilise planeerimisdokumendi eesmärke ja käsitletavat territooriumi.

(3) Keskkonnamõju strateegilise hindamise aruande koostamisel peab arvesse võtma:

- 1) olemasolevaid teadmisi ja üldtunnustatud hindamismetoodikat;
- 2) strateegilise planeerimisdokumendi sisu ja kehtestamise tasandit;
- 3) missugusel määral saab mitmekordse hindamise vältimiseks teatavaid küsimusi täpsemalt hinnata strateegilise planeerimisdokumendi kehtestamise erinevatel tasanditel.

(4) Keskkonnamõju strateegilise hindamise aruanne peab sisaldama:

- 1) strateegilise planeerimisdokumendi sisu ja peamiste eesmärkide iseloomustust;

- 2) strateegilise planeerimisdokumendi seost muude asjakohaste strateegiliste planeerimisdokumentidega;

- 3) eeldatavalt mõjutatava keskkonna kirjeldust strateegilise planeerimisdokumendi koostamise ajal ja alternatiivsete arengustsenaariumide korral, sealhulgas alternatiivide võrdlust ja tõenäolist arengut juhul, kui strateegilist planeerimisdokumenti ellu ei viida;

- 4) strateegilise planeerimisdokumendi elluviimisest lähtuvaid keskkonnaprobleeme, eelkõige neid, mis on seotud kaitsealade, kaitsealuste üksikobjektide ja liikidega;

- 5) strateegilise planeerimisdokumendi jaoks olulisi rahvusvahelisi, Euroopa Liidu või riiklikke keskkonnakaitse eesmärke ja kirjeldust, kuidas neid eesmärke ja muid keskkonnakaalutlusi on strateegilise planeerimisdokumendi koostamisel arvesse võetud;

- 6) hinnangut eeldatavalt olulise vahetu, kaudse, kumulatiivse, sünergilise, lühi- ja pikaajalise, positiivse ja negatiivse mõju kohta keskkonnale,

- sealhulgas inimese tervisele ning sotsiaalsetele vajadustele ja varale, bioloogilisele mitmekesisusele, populatsioonidele, taimedele, loomadele, pinnasele, vee ja õhu kvaliteedile, kliimamuutustele, kultuuripärandile ja maastikele, hinnangut jäätmetekke võimaluste kohta ning mõju prognoosimise meetodite kirjeldust;
- 7) erinevate mõjude omavahelisi seoseid ja piiriülest keskkonnamõju;
- 8) strateegilise planeerimisdokumendi elluviimisega kaasneva olulise negatiivse keskkonnamõju vältimiseks ja leevendamiseks kavandatud meetmeid;
- 9) ülevaadet põhjustest, mille alusel valiti alternatiivsed arengustsenaariumid, mida strateegilise planeerimisdokumendi koostamisel käsitleti;
- 10) ülevaadet sellest, kuidas saadi parim alternatiivne arengustsenaarium;
- 11) ülevaadet strateegilise planeerimisdokumendi elluviimisega kaasneva keskkonnamõju strateegilise hindamise korraldamise, avalikkuse kaasamise ja piiriülese keskkonnamõju strateegilise hindamise korralduskonsultatsioonide tulemuste kohta;
- 12) ülevaadet raskustest, mis ilmnesisid keskkonnamõju strateegilise hindamise aruande koostamisel;
- 13) strateegilise planeerimisdokumendi elluviimisega kaasneva olulise keskkonnamõju seireks kavandatud meetmete ja mõõdetavate indikaatorite kirjeldust;
- 14) käesoleva lõike punktides 1–13 nimetatud teabe kokkuvõtet;
- 15) keskkonnamõju strateegilise hindamise programmi ja selle avaliku arutelu protokoll;
- 16) keskkonnamõju strateegilise hindamise aruande avaliku arutelu protokoll;
- 17) asutuste ja isikute ettepanekuid, vastuväiteid ja küsimusi ning ülevaadet nende arvestamisest või arvestamata jätmise põhjendustest. Piiriülest mõju detailplaneeringu elluviimine kaasa ei too. Piiriülese mõju all mõistetakse Eesti Vabariigi territooriumilt lähtuvat mõju teise riiki.

3. Isikud ja asutused, keda strateegilise planeerimisdokumendi alusel kavandatav tegevus võib eeldatavalt mõjutada või kellel võib olla põhjendatud huvi selle strateegilise planeerimisdokumendi vastu

Isikud ja asutused, keda strateegilise planeerimisdokumendi alusel kavandatav tegevus võib eeldatavalt mõjutada või kellel võib olla põhjendatud huvi selle strateegilise planeerimisdokumendi vastu on esialgsel andmetel (KSH programmi koostamise ajal) esitatud alljärgnevas tabelis.

Isik või asutus	Mõju ja/või huvi	Teavitatakse kirjaga vastavalt*
Mustjala Vallavalitsus ja Vallavolikogu	Kohaliku arengu edendaja ja tasakaalustatud avalike huvide kaitsja. Volikogu kui otsustaja (kehtestamine) detailplaneeringu küsimuses. Valitsus kui KSH algataja.	Kirjaga ei teavitata (kuna on otsustajana protsessiga kursis).
Eesti Vabariik (Keskkonnaministeerium)	Üldiste keskkonna-alaste huvide arvestamine, säästva arengu edendamine.	Saaremaa Keskkonnateenistus
Saare Maavalitsus	Maakonna arengu eest seismine.	Saare maavanema kt H. Teiv
Maaomanikud	Oma maa väärtuslik kasutamine.	Naaberkiinnistute omanikud
Piirkonna elanikud	Maksimaalselt kõrge kvaliteediga elukeskkond.	Kirjaga ei teavitata (teavitatakse ajalehes ja Ametlikes Teadaannetes).
Valitsusvälised organisatsioonid ja kodanikeühendused	Keskkonnavalaste või muude organisatsiooni suunitlusest tulenevate väärtuste arvestamise tagamine.	e-kiri Eesti Keskkonnaühenduste Kojale Andres.Kalamees@eov.ee e-kiri Eesti Rohelisele Liikumisele info@roheline.ee e-kiri Taarausulistele ja Maausulistele Maavalla Kojale koda@maavald.ee
Turismiettevõtjad	SA Saaremaa Turism	Margus Mölder abr@tt.ee
Laiem avalikkus	Muud võimalikud mõjud ja huvid.	Kirjaga ei teavitata (teavitatakse ajalehes ja Ametlikes Teadaannetes).
Saaremaa Keskkonnateenistus	Panga MKA ja ajutiste piirangutega ala Küdema laht valitseja. KSH järelvalvajana KSH protsessi seadusejärgsuse tagamine.	Saaremaa Keskkonnateenistus
Riikliku Looduskaitsekeskuse Saare regioon	Panga MKA kaitse korraldaja	Veljo Volke veljo.volke@tt.ee
Arendaja Alver Sagur	Huvi arendada kinnistut ja turismi.	Kirjaga ei teavitata (kuna on arendajana protsessiga kursis).

* Vastavalt KMHKJS §37 lg1.

KSH käigus asjaolude selgumisel võib mõjutatavate ja/või huvitatud isikute ja asutuste nimekiri täieneda.

4. Keskkonnamõju strateegilise hindamise ja selle tulemuste avalikustamise ajakava

Keskkonnamõju strateegilise hindamise ja selle tulemuste avalikustamise ning detailplaneeringu koostamise ajakava on esitatud alljärgnevas tabelis.

Strateegilise keskkonnamõju hindamise etapp	Detailplaneeringu koostamise etapp	Aeg
	DP algatamine	29. märts 2005
	DP avalik arutelu	märts 2006
KSH algatamine		03. aprill 2006
KSH programmi koostamine.		Aprill 2006
Seisukoha küsimine KSH programmi sisu osas Saaremaa keskkonnateenistusest		Aprill 2006
KSH programmi avalik arutelu ja selle eelnev avalik väljapanek (vähemalt 14 päeva).		27. aprill 2006
KSH programmi heakskiitmine Saaremaa keskkonnateenistuse poolt		Mai 2006
KSH aruande koostamine	DP täiendamine/parandamine vastavalt KSH tulemustele	Mai 2006
KSH aruande avalik arutelu ja sellele eelnev avalik väljapanek (vähemalt 21 päeva)	DP uus avalik arutelu ja selle eelnev avalik väljapanek	Mai-juuni 2006
KSH aruande heakskiitmine Saaremaa keskkonnateenistuse poolt		Juuni 2006
	DP kehtestamine	Juuni – juuli 2006

Strateegilise keskkonnamõju hindamise läbiviimine ja avalikustamine toimub vastavalt *Keskkonnamõju hindamise ja keskkonnajuhtimissüsteemi seaduses* ja muudes avalikku menetlust puudutavates seadustes (*Haldusmenetluse seadus*) sätestatud nõuetele.

Täpset KSH ja DP protsessi ajalist kulgemist on KSH programmi koostamise ajal raske fikseerida, seetõttu tuleb esitatud ajagraafikut lugeda tõenäoliseks soovitavaks visiooniks. Keskkonnamõju hindamisest teatamine toimub vastavalt sellealasele seadusandlusele.

5. Programmi koostanud eksperdi ja strateegilise planeerimisdokumendi koostaja andmed

Strateegilise planeerimisdokumendi koostajaks on:

OÜ Ösel Plan

Torni tn 7-9 Kuressaare

Koostaja: Raivo Kaseorg

KSH programmi koostanud ja KSH teostavaks eksperdiks on:

Hendrikson&Ko OÜ keskkonnamõju osakond

Raekoja plats 8, Tartu

Töörühm

KSH juhtekspert Kuido Kartau (BSc inimgeograafias, strateegilise keskkonnamõju hindamise kogemus alates 1999. aastast)

KSH juhtekspert, projektijuht Agne Peetersoo (BSc loodusgeograafias, strateegilise keskkonnamõju hindamise kogemus alates 2002. aastast)

Sotsiaalse keskkonna spetsialist Tiit Oidjärv

Töö käigus selguval vajadusel kaasatakse täiendavaid spetsialiste (nt geoloogia).

Ekspertid tunnevad keskkonnamõju strateegilise hindamise põhimõtteid, protseduuri ja hindamisega seotud õigusakte.

6. KSH programmi avalikul väljapanekul ja arutelul laekunud ettepanekutest ja muust tagasisidest

KSH programmi avalikustamise perioodil 13. aprillist 27. aprillini 2006.a. esitati selle täiendamiseks ettepanekuid kirjalikult Eesti Roheliselt Liikumiselt (vt lisa 1) ja Taarausuliste ja Maausuliste Maavalla Kojalt (vt lisa 2) ning suuliselt Saare maavalitsuse spetsialistilt Kaarel Kasemetsalt. K. Kasemetsa suulised ettepanekud olid muuta suuremaks Keskkonnamõju hindamise ja keskkonnajuhtimissüsteemi seaduse paragrahv 40-st tehtud väljavõtte kirja suurus ja defineerida programmis piiriülene keskkonnamõju. Ettepanekud olid põhjendatud ja programmi parandati avaliku väljapaneku kestel.

Eesti Roheliste Liikumise kirjas esitatud ettepanekud nr 1, 4, 5 ja 7 puudutavad Natura hindamist ja sisalduvad osaliselt juba KSH programmis. KSH programmi täiendati osaliselt, ettepanekuid arvestatakse KSH aruande koostamisel. Ettepanekuid nr 2, 4 ja 6 arvestatakse KSH aruande koostamisel. Ettepanek nr 6 põhjal täiendati ka KSH programmi. Ettepanekuid nr 3 ja 8 arvestati ning KSH programmi täiendati

Taarausuliste ja Maausuliste Maavalla Koja poolt tehtud ettepanekud puudutavad peaaesjalikult mõju kultuuripärandile ja alternatiive. KSH programm sisaldab kultuuripärandile avalduva mõju hindamist sh pangale kui iidsele ohverdamiskohale. Samuti on KSH programmis viide

alternatiivide võrdlemisele vastavalt Keskkonnamõju hindamise ja keskkonnajuhtimissüsteemi seaduse paragrahv 40 lõige 2 ja lõige 4 p 3, 9 ja 10. See hõlmab planeeringuala kirjeldust ja hinnangut sellele praegusel ajal ning alternatiivsete arengustsenaariumide korral, sealhulgas nii juhul, kui detailplaneeringut (kas osaliselt või täielikult) ellu ei viida kui ka selle elluviimisel. Kuna alternatiive võib juurde tekkida ka töö käigus, ei ole neid KSH programmis täpselt sõnastatud.

Et tegemist on siiski konkreetse ala detailplaneeringu elluviimisega seotud KSH-ga, on keeruline vaadelda alternatiivseid asukohti väljaspool planeeringuala. Selleks, et võrrelda alternatiivseid asukohti, peab olema nende kohta võrdselt infot. Asukohavalik mingile objektile on üld- või maakonnaplaneeringu tasandi küsimus. Mustjala valla ega Saare maavalitsuse poolt pole tulnud ettepanekuid alternatiivsete asukohtade osas detailplaneeringuga kavandatud ehitistele. Samuti ei oma KSH koostajad informatsiooni kinnistuomaniku võimaluste kohta ehitustegevuseks ja turismiäriks mujal Saaremaal ja Eestis. See on arendaja äriplaani küsimus ja suuresti konfidentsiaalne. Kui KSH käigus selgub reaalseid alternatiivseid asukohti, neid ka käsitletakse.

KSH programmi avalikul arutelul esitas ettepanekuid Kaarel Kasemets (vt protokoll lisa 3). Ettepanek käsitleda ehitustegevuse mõju metsale viidi programmi sisse.

Agne Peetersoo,

03.05.2006

Mustjala vallavalitsus
Mustjala küla
Mustjala vald
Saaremaa

26.aprill 2006

Eesti Rohelise Liikumise ettepanekud Mustjala valla Panga küla Pärsti kinnistu detailplaneeringu keskkonnamõju strateegilise hindamise programmi eelnõule

1. Programmi sissejuhatusse tuleks lisada KSH eesmärgi kõrvale ka Natura alal läbiviidava tegevuse mõjude hindamise eesmärk mis lähtuks Loodusdirektiivi artikkel 6 põhimõtteist ja Keskkonnamõju hindamise ja keskkonnajuhtimissüsteemi seaduse §-st 45. Siin või ala tutvustavas punktis (KSH ulatus) teeme ettepaneku ühtlasi välja tuua ka hoiualade nimetused ja koodnumbrid – Küdema lahe loodusala (EE0040432) ja Küdema lahe linnuala (samuti EE0040432).
2. Strateegilise planeerimisdokumendi elluviimisega eeldatavalt kaasneva keskkonnamõju peatüki puhul märgime esmalt, et keskkonnamõju hindamisel tuleb igal juhul jätta hindajatele võimalus planeeringulahendusse muudatusi sisse viia, et ala kaitse-eesmärgi saavutamine oleks võimalik. Kindlasti tuleks seega töös eraldi tuua välja vastuolud ja probleemid planeeringulahenduse ja ala kaitse-eesmärgi vahel ning pakkuda välja lahendused, mis ala üle ei koormaks.
3. Tabeli "Informatsioon võimalike mõjuallikate kohta" puhul tekkis küsimus ressursivajadustega seotud mõjutatava keskkonnaelemendi osas, sest välja toodud on siin ainult jäätmeteke. Jäätmeteke ei ole aga käsitledav keskkonnaelemendina. Mõjutatavaks keskkonnaelemendiks võiks olla pigem maapõu (pinnas, kate jm), põhjavesi, Panga maastikukaitseala visuaalne ilme, elupaigad. Ohuheitmed mõjutavad lisaks kohalikele elanikele ka muid eluslooduse elemente ja seda mitte ainult planeeringualal, kui sõidetakse kohale mujalt. Tabelit võiks nendes aspektides muuta/täiendada.
4. Natura hindamise puhul tuleks elupaigatüüpide osas välja tuua, kas nende seas on ka esmatähtsaid elupaiku. Samuti lisada Eesti Looduskaitseaduse kohases süsteemis vähemalt 2. kategooria taime- ja loomaliikide nimistu. Et planeeringuala ulatub ka Küdema lahe linnualale, siis tuleks välja tuua ka alale omased linnuliigid.
5. Teises peatükis kõneldakse algul küll Natura-alast ja selle väärtustest, kuid järgnevas loetelus (Keskkonnamõju strateegiline hindamine) ei käi ükski punkt loodusala elupaigaliste (koosluseliste) ja liigiliste väärtuste mõjutamise kohta. Seal on juttu mõjust Panga MKA-le (mis on vaid väike osa loodusalast), inimeste tervisele, naabrite huvidele jne, aga ehituse, külastuskoormuse jms mõju Natura-alale väljaspool maastikukaitseala on jäänud programmist välja. Teeme ettepaneku laiendada strateegilise hindamist ka Küdema lahe loodusala (EE0040432) ülejäänud osale. Samuti planeeringuala piiresse jäävale Küdema lahe linnualale (EE0040432) ning see programmi strateegilise mõju hindamise alapunkti sisse viia.
6. Samuti võiks hindamiskavas olla kusagil mainitud ka mõju Looduskaitseaduse

kohastele kaitsealustele taime(- ja looma)liikidele. Pärsti kinnistul leiti valget ja punast tolmpaad im liike, mis pole direktiiviliigid, aga Eesti seaduste kohaselt on need kaitstavad. Taimeliikide puhul teeme ettepaneku arvestada ka planeeringualal 2005. a floristilise ekspertiisi teostanud Tsipe Aaviku seisukohta, mille kohaselt oleks täpsete floristika-inventuuri tulemuste vajalik viia läbi uus inventuur käpaliste õitseajal, st. juunis-juulis. 2005. aasta inventuur toimus augustis.

7. Ebaselgeks jäi Natura hindamise punktis esitatud seisukoht, et asjakohane Natura hindamine viiakse läbi vastavate juhendite kohaselt, niivõrd, kui see on võimalik, arvestades ala kohta olemasolevaid inventuure, seadusandlikku tausta ja Eesti senist praktikat. Leiame, et keskkonnamõju hindajad peaksid peamiseks orientiiriks võtma siiski Loodusdirektiivi ja selle rakendamise juhised. Kui olemasolevad inventuurid, seadusandlik taust ja praktika on selles vallas puudulikud, tuleb mõju hindajatel endil teha piisavalt pingutusi, et Natura-hindamine vastaks Loodusdirektiivi nõuetele. Natura-hindamise praktika on Eestis seni veel üsna olematu ja need hindamised, mis praegu läbi viiakse (sh. käesolev), on selle praktika taseme kujundamise seisukohalt väga olulised.

8. Huvitatud isikute tabelis peaks olema ka Riikliku Looduskaitsekeskuse Saare regioon.

Lugupidamisega,

Liis Keerberg
Eesti Roheline Liikumine
Planeeringute jälgija
7 422 532
liis@elfond.ee

Hendrikson&Ko
Õpetaja 9 Tartu

26.04.2006. a.**

Täiendusettepanekud Mustjala valla Panga küla Pärdi kinnistu keskkonnamõju strateegilise hindamise programmi eelnõusse

Keskkonnamõju hindamise ja keskkonnajuhtimissüsteemi seaduse § 4 kohaselt loetakse keskkonnamõjuks "tegevusega eeldatavalt kaasnev vahetu või kaudne mõju inimese tervisele ja heaolule, keskkonnale, *kultuuripärandile* või varale."

Samas, § 5 defineeritakse oluline keskkonnamõju: "Keskkonnamõju on oluline, kui see võib eeldatavalt ületada tegevuskoha keskkonnataluvust, põhjustada keskkonnas pöördumatuid muutusi või seada ohtu inimese tervise ja heaolu, *kultuuripärandi* või vara."

Sama seaduse § 2 ja 13 kohaselt tuleb keskkonnamõju hindamise käigus uurida samuti kavandatud tegevuse *alternatiive* ja nende võimalikku keskkonnamõju.

Detailplaneeringu alal asuv Panga pank ja selle lähiümbros on ajalooline pühakoht, mis koondab endas folkloristlikke, arheoloogilisi, usundilisi ja looduslikke väärtusi. Panga peal asub ajalooline palve- ohvri- ja tuletetegemise koht; samuti on seal asunud katoliku kabel ja püha mets. Panga all asub ohvri- ja terviseallikas. Pangast 500 m loodes asub veealune astang "mari kakk" mis ohvrikohana kuulub samuti Panga pühapaiga juurde. Seega on Pangal tegemist komplekse ajaloolise loodusliku pühapaigaga.

Panga pühapaika pole seni tunnustatud kultuurimälestiseks, kuid see ei muuda olematuks tõsiasja, et tegemist on ajaloolise pühapaiga ja kultuuripärandiga (vt. lisa 1 ja 2). Valdav enamus teadaolevatest Eesti ajaloolistest pühapaikadest ei kuulu seni riikliku kaitse alla. Kultuuriministri käskkirjaga on moodustatud töögrupp, mille ülesanne on valmistada ette riikliku pühapaikade programmi algatamine. Programmi eesmärk on kõigi teadaolevate pühapaikade kaardistamine, inventeerimine ja kaitse alla võtmine (vt: <http://www.maavald.ee/maausk.html?rubriik=38&id=681&op=luгу>). Seega on ette näha ka Panga pühapaiga tunnustamist riiklikuks kultuurimälestiseks.

Sõltumata Panga pühapaiga kultuurimälestiseks tunnustamisest tuleb viidata asjaolule, et Keskkonnamõju hindamise ja keskkonnajuhtimissüsteemi seadus ei erista kultuuripärandit selle legaalsest seisundist lähtuvalt. Seetõttu tuleb Pärdi kinnistule kavandatava tegevuse puhul käsitleda Panga pühapaika kui kultuuripärandit.

Hiied jt. kompleksed looduslikud pühapaigad on maa-alalised muistised, kus leidub erinevateks usundilisteks tegevusteks mõeldud koondalasid - ohvrikive, lõkkekohti, palvekohti, kalmeid jm. Komplexsetes pühapaikades on välistatud majandustegevus ja ehituslikud pinnasetööd ning seal kaitstakse looduslike koosluste vaba arengut.

Panga pühapaika on kõrvalise inimtegevusega (majandus- ja sõjategevus) viimastel sajanditel kahjustatud. Kõige pikemaajaliste tagajärgedega on pühapaika kahjustanud ehitiste rajamine ja autode liiklemine ning massiline turism pangal. Sellega kaasneva liigtallamise tõttu on hävinud ja kahjustunud osa pühapaiga taimestikust ja pinnasest. Lühiajalise kuid korduva mõjuna kahjustab pühapaika liiklusring.

Maavalla Koja hiite ülevaatuse aruande põhjal on suurem osa Panga pühapaigast säilinud - alles on suurem osa pühapaiga pinnavormist ja pinnasest, allikas ja ohvripaik meres. Säilinud on pühapaiga hea seisundi - looduslike taimekoosluste taastumise võime. Pühapaiga kaitseks tuleb aga pank sulgeda liikluseks ja kaaluda võimalusi külastatavuse vähendamiseks ja inimeste liikumise suunamiseks.

Planeeritav tegevus põhjustab Panga pühapaigale kui kultuuripärandile olulist ja pöördumatut kahju. Seetõttu tuleks detailplaneeringu strateegilise keskkonnamõju hindamisel pöörata erilist rõhku kavandatava tegevuse alternatiivsetele asukohtadele nii Pärdi kinnistu teistel katastriüksustel kui ka Panga küla teistel kinnistutel. Planeeringuga tuleb kavandada meetmed olemasoleva negatiivse mõju kõrvaldamiseks ja vähendamiseks pühapaigale ja loodusele. Selleks tuleb kavandada Panga pühapaiga sulgemist liikluseks, parkla üleviimist väljapoole pühapaika ja kaitseala ning meetmeid külastatavuse vähendamiseks.

Eelnevast lähtudes teeme ettepaneku täiendada Pärdi kinnistu detailplaneeringu keskkonnamõju strateegilise hindamise programmitähtsusest:

1. Sõnastada sõnaselgelt nõue hinnata mõjud (müra, tallamine, ehitustegevus, pinnase ja taimestiku hävitamine ning kahjustamine, arheoloogilise kultuurikihi hävitamine, usuliste toimingute segamine), mis: a) avalduvad pühapaigale praegu, b) avalduvad pühapaigale kavandatava tegevuse puhul.

2. Sõnastada sõnaselgelt nõue kaaluda alternatiive:
2.1 Alternatiivne maakasutus detailplaneeringu alal:
2.1 a) olemasoleva seisundi säilitamine;
2.1 b) pühapaiga hea seisundi taastumisele kaasa aitamine.
2.2 Alternatiivsed asukohad mujal:
2.2 a) Pärdi kinnistu teistel katastriüksustel;
2.2 b) Panga küla teistel kinnistutel;
2.2 c) kinnistuomaniku võimalused ehitustegevuseks ja turismiäriks mujal Saaremaal ja Eestis.

Leiame, et võimalike mõjude põhjalik ja aus hindamine ja alternatiivide otsimine välistab edaspidised vaidlused ja tagab Panga pühapaiga olukorra kiire paranemise.

Austusega

Ahto Kaasik

Taarausuliste ja Maausuliste Maavalla Koja vanem

**Mustjala valla Panga küla Pärsti kinnistu detailplaneeringu
KSH programmi avaliku arutelu
PROTOKOLL**

27. aprill 2006.a

Mustjala Vallavalitsuse saal

Algus kell 11.00, lõpp kell 12.30

Juhataja: Ilmar Pungar – Mustjala Vallavalitsus
Protokollija: Tuuli Pärtel - MTÜ Kaali Kõlastuskeskus projektijuht

Osalejate nimekiri lisatud eraldi lehel.

Ilmar Pungar:

Mustjala valla Panga küla Pärsti kinnistu (katastritunnus 48301:006:0127, pindala 23,58 ha) detailplaneeringu keskkonnamõju strateegilise hindamise programmi avaliku arutelu. Ettepanekuid, vastuväiteid ja küsimusi programmi kohta sai esitada kirjalikult kuni avaliku arutelu toimumiseni (KMH ja KJS 37 lg 2 p 5). Detailplaneering on algatatud Mustjala Vallavalitsuse poolt 29.märtsil 2005 korraldusega nr.53 eesmärgiga rajada kinnistu Panga maastikualal paiknevale osale küllastajate teenindamiseks vajalikud ehitised ja väljaspool maastikukaitseala asuvale osale elamukrundid koos vajalike teede ja infrastruktuuriga. Detailplaneeringu koostamise korraldaja on Mustjala Vallavalitsus, koostaja OÜ Ösel Plan (aadress: Torni 7-9 Kuressaare) ning kehtestaja Mustjala Vallavolikogu. Detailplaneeringu pindala on 23,58 ha. Detailplaneeringu elluviimine ei too kaasa piiritlest keskkonnamõju

Programmi koostaja Hendrikson & Ko, aadress Raekoja plats 8 Tartu .

Vastavalt KMHjaKJS § 38 on KSH järelevalve teostaja Saaremaa Keskkonnateenistus. Sama seaduse § 39 määrab programmi heakskiitmise alused:

Lg 1 Strateegilise planeerimisdokumendi koostaja esitab pärast KSH programmi avalikku arutelu programmi koos selle kohta esitatud ettepanekute, vastuväidete ja küsimustega, nende arvestamise selgituste, arvestamata jätmise põhjenduste ning programmi avaliku arutelu protokolliga KSH järelevalvajale heakskiitmiseks (nõ KOV monopol puudub).

Lg 2 KSH järelevalvaja teeb otsuse KSH programmi heakskiitmise või heakskiitmata jätmise kohta ja teavitab sellest liht- või tähtkirjaga strateegilise planeerimisdokumendi koostajat 14 päeva jooksul, arvestades lg 1 nimetatud dokumentide saamisest (millal saab selle info KOV-sus? – seadus ei sätesta)

Päevakord:

1. KSH programmile laekunud kirjalikele ettepanekutele, vastuväidetele ja küsimustele vastamine. Hendrikson & Ko
2. Kirjalikele ettepanekutele, vastuväidetele ja küsimustele antud vastuste osas täiendavate selgituste esitamine. Hendrikson & Ko

Agne Peetersoo:

Kui programmiga on kõik tutvunud, võib minna kohe kirjalikult tulnud ettepanekute juurde. Selgituseks veel, et enne programmi avalikku väljapanekut, saime seisukoha ka Saaremaa keskkonnateenistusest, mille alusel programmi täiendati ja parandati.

Kõigepealt Eesti Rohelise Liikumise ettepanekud.

1. Programmi sissejuhatusse tuleks lisada KSH eesmärgi kõrvale ka Natura alal läbiviidava tegevuse mõjude hindamise eesmärk, mis lähtuks Loodusdirektiivi artikkel 6 põhimõtteist ja Keskkonnamõju hindamise ja keskkonnajuhtimissüsteemi seaduse §-st 45. Siin või ala tutvustavas punktis (KSH ulatus) teeme ettepaneku ühtlasi välja tuua ka hoiualade nimetused ja koodnumbrid – Küdema lahe loodusala (EE0040432) ja Küdema lahe linnuala (samuti EE0040432).

Natura hindamine tähendab hindamist vastavalt loodusdirektiivi artikli 6 lõigetele 3 ja 4. See on eelkõige Natura elupaikadest ja liikidest lähtuv hindamine. Keskkonnateenistuse nõue oli, et eraldada Natura hindamine ja KSH. Ettepanekut arvestatakse.

2. Strateegilise planeerimisdokumendi elluviimisega eeldatavalt kaasneva keskkonnamõju peatüki puhul märgime esmalt, et keskkonnamõju hindamisel tuleb igal juhul jätta hindajatele võimalus planeeringulahendusse muudatusi sisse viia, et ala kaitse-eesmärgi saavutamine oleks võimalik. Kindlasti tuleks seega töös eraldi tuua välja vastuolud ja probleemid planeeringulahenduse ja ala kaitse-eesmärgi vahel ning pakkuda välja lahendused, mis ala üle ei koormaks.

See ettepanekojuba pigem aruande kohta. Programmis peaks olema väljaloetav, et planeeringut saab muuta. Siin on tabel, mille kohaselt tehakse det.planeering ja KSH paralleelselt. Eeldatavasti saab KSH järeldused DP-sse sisse viia

3. Tabeli "Informatsioon võimalike mõjuallikate kohta" puhul tekkis küsimus ressursivajadustega seotud mõjutatava keskkonnaelemendi osas, sest välja toodud on siin ainult jäätmete. Jäätmete ei ole aga käsitletav keskkonnaelemendina. Mõjutatavaks keskkonnaelemendiks võiks olla pigem maapõu (pinnas, kate jm), põhjavesi, Panga maastikukaitseala visuaalne ilme, elupaigad. Õhuheitmed mõjutavad lisaks kohalikele elanikele ka muid eluslooduse elemente ja seda mitte ainult planeeringualal, kui sõidetakse kohale mujalt. Tabelit võiks nendes aspektides muuta/täiendada.

Seda saab ka teha. Võib-olla lisada veel mõne aspekti, mida tabelis ei ole.

4. Natura hindamise puhul tuleks elupaigatüüpide osas välja tuua, kas nende seas on ka esmatähtsaid elupaiku. Samuti lisada Eesti Looduskaitseaduse kohases süsteemis vähemalt 2. kategooria taime- ja loomaliikide nimistu. Et planeeringuala ulatub ka Küdema lahe linnualale, siis tuleks välja tuua ka alale omased linnuliigid.

Lindude kohta ei ole veel andmekihti, mille alusel võiks täpselt otsustada, kas seal alal konkreetset liiki on. Eesti Ornitoloogia Ühingul on inventuuride kaardid, mida küsin ja täpsustan lindude pesituskohad. Küdema alal on paljud rändlinnud. Potentsiaalselt võiksid olla DP alal olla mustärhn, punaselg-õgija ja rukkirääk, kuid arvestades suhteliselt suurt häirimist, siis on see vähetõenäoline. II kategooria liikidest on EELIS-ses valge tolmepea.

Tarmo Pikner: Eestis haruldane. Mitte Saaremaal. Eestis ei ole mujal.

Agne Peetersoo: Seda punkti saan täiendada, aga lindudega on raskem. Konkreetset välja võtta, mis sellele alale on omane, on keeruline.

5. Teises peatükis kõneldakse algul küll Natura-alast ja selle väärtustest, kuid järgnevas loetelus (Keskkonnamõju strateegiline hindamine) ei käi ükski punkt loodusala elupaigaliste (koosluseliste) ja liigiliste väärtuste mõjutamise kohta. Seal on juttu mõjust Panga MKA-le (mis on vaid väike osa loodusalast), inimeste tervisele, naabrite huvidele jne, aga ehituse, külastuskoormuse jms mõju Natura-alale väljaspool maastikukaitseala on jäänud programmist välja. Teeme ettepaneku laiendada strateegilise hindamist ka Küdema lahe loodusala (EE0040432) ülejäänud osale. Samuti planeeringuala piresse jäävale Küdema lahe linnualale (EE0040432) ning see programmi strateegilise mõju hindamise alapunkti sisse viia.

Kaarel Kasemets: See on kumulatiivne mõju. See on Teie seaduse paragrahvis sees. Teil on kohustus hinnata kogu kumulatiivne mõju.

Agne Peetersoo: Meil on programmis eraldi Natura hindamine, kus arvestatakse kogu ala. Ma pean ilmselt RL-ga konsulteerima, et mida nad täpselt mõelnud on.

6. Samuti võiks hindamiskavas olla kusagil mainitud ka mõju Looduskaitseaduse kohastele kaitsealustele taime(- ja looma)liikidele. Pärsti kinnistul leiti valget ja punast tolmepead jm. liike, mis pole direktiiviliigid, aga Eesti seaduste kohaselt on need kaitstavad. Taimeliikide puhul teeme ettepaneku arvestada ka planeeringualal 2005. a floristilise ekspertiisi teostanud Tsipe Aaviku seisukohta, mille kohaselt oleks täpsete floristika-inventuuri tulemuste vajalik viia läbi uus inventuur käpaliste õitseajal, st. juunis-juulis. 2005. aasta inventuur toimus augustis.

Mis puudutab esimest punkti – loodukaitsealused taime- ja loomaliigid, siis seda tehakse nagunii. Võime eraldi välja tuua.

Natura alal tehakse samuti. Seal on massilised käpaliste asupaigad. Seisukoht, et uus inventuur vajalik, on kaheldav. Tsipe Aaviku uuringus ei olnud märget, et aastaaja tõttu taimede määramisel mingeid vigu võiks olla. Tsipe Aavik võib sealt ju juunis-juulis läbi jalutada, et oma määrangutes kindel olla. Spetsialist peaks olema iga aastaajal võimeline taimi määrama. Valge tolmepea jt kasvukohti arvestati juba det.pl. koostamise ajal.

Tarmo Pikner: Taimi on kompetentsel inimesel võimalik igal ajal määrata.

Agne Peetersoo: Tsipe Aaviku tööst ei saa küll aru, et midagi määramata oleks jäänud.

Alver Sagur: Ta peaks ju kompetentne inimene olema. Tsipe Aavik on Tartu Ülikooli bioloogia eriala doktorant, samuti Pärandkoosluste Kaitse Ühingu juhatuse liige.

7. Ebaselgeks jäi Natura hindamise punktis esitatud seisukoht, et asjakohane Natura hindamine viiakse läbi vastavate juhendite kohaselt, niivõrd, kui see on võimalik, arvestades ala kohta olemasolevaid inventuure, seadusandlikku tausta ja Eesti senist praktikat. Leiame, et keskkonnamõju hindajad peaksid peamiseks orientiiriks võtma siiski Loodusdirektiivi ja selle rakendamise juhised. Kui olemasolevad inventuurid, seadusandlik taust ja praktika on selles vallas puudulikud, tuleb mõju hindajatel endil teha piisavalt pingutusi, et Natura-hindamine vastaks Loodusdirektiivi nõuetele. Natura-hindamise praktika on Eestis seni veel üsna olematu ja need hindamised, mis praegu läbi viiakse (sh. käesolev), on selle praktika taseme kujundamise seisukohalt väga olulised.

Siit tulebki välja, et Natura hindamisi ei ole Eestis veel tehtud. On küll juhendid, aga neid ei ole veel Keskkonnaministeeriumi poolt nõustatud ja Eesti seadusandlus ei vasta päris täpselt neile.

Alver Sagur: Meil on alles Natura eelvaliku ala.

Tarmo Pikner: Need võrdsustatakse Natura 2000 võrgustiku aladega.

Agne Peetersoo: Kuna Natura asjadega suhteliselt palju segadust ei saa võtta me juhendi kõiki punkte 100% täita. Näiteks keskkonnateenistus soovib ise alles veel inventuure teha ja ei teata sedagi, kui palju tihnt või teist elupaika Saaremaal on. Kui ei ole veel vastavat andmebaasi, siis ei ole võimalik millegagi võrrelda. Loomulikult me peame Keskkonnamõju Hindamise ja Keskkonnajuhtimise seaduse § 45 nõudmised täitma ja hindama, kuidas mõjub ala terviklikkusele ja kaitse-eesmärkidele. Aga kuidas me seda teeme, seadus ei ütle.

Kas kellelgi on Natura teemal küsimusi?

Ilmar Pungar: See eelvaliku ala on meie volikogu otsusega küll kinnitatud, aga need alad on määratud niimoodi, et inventuuri praktiliselt tehtud ei ole. Seda tunnistavad ka meie oma keskkonnateenistuse inimesed. Asja on kolm aastat edasi lükatud. Ala on kõik uurimata ja seda tööd tahetakse veeretada KOV ja veel kellegi kaela, et keskkonnateenistuse töö ära tehtaks. Nad loodavadki nüüd, et KOV teevad nende eest töö ära. Riigi ülesandeid KOV kaela lükates peaks olema selleks ka raha eraldatud.

Kaarel Kasemets: Kas seda teemat on ka volikogus üles tõstetud.

Ilmar Pungar: Meil oli hr. Palginõmm siin ja küsis, et miks me edasi ei lähe.

Kaarel Kasemets: Kas teie volikogu on pöördunud Keskkonnaministeeriumi poole?

suhtes, nagu oleks lukk kinni. KSH on avalik toiming. Praegu on esimene arutelu, hiljem toimub KSH avalik väljapanek.

Mul on mõned tähelepanekud. Alati, kui teeme järelevalvet, räägime võimsustest. Väga hea moment oli, mis arendaja saatis keskkonnaministrile küllastajate umbkaudse arvu. Palusin arvestada küllastatavust kuni 40 000 inimest aastas. Tuleks selle arvuga arvestada. See püha koht, kus vanasti ohverdati on kõrgeimal pangapealsel. See tee, kus silmus on, tuleb kinni panna. Sinna tuleb muru ja seda tallatakse. Siis muutub muru tugevaks tennisemuruks. Mida rohkem inimesi peal käib, seda ilusam on.

Mõned täpsustused ei DP koostaja ega KSH aruande koostaja ei ole väljendatud selgelt. Mida käsitletakse paadisadamana? Kas on lauter või paadisild? See on ehitis, mille rajamiseks on vaja keskkonnaministri luba. Miks mitte sadam? Üle lahe tulevad suured laevad. Miks mitte tuua turiste paadiga sealt Panga pangale? Saaks tuua jullaga tuule jõul Panga pank vaatama.

Te olete programmi pannud raadamine. Selline raide tegemine, võib tekitada palju tormimurdu. Tegemist on kaitsealaga – olgu ta Natura ala või looduskaitseala. Teen ettepaneku kaasata KSH koostamisse metsaspetsialisti. Kõrgel astangul tuleb peale raadamist 30 palline torm ja võtab metsa nagu loogu. Hr. Sagur saab rohkem uusi maju ehitada.

Pärdi kinnistut on palju. Seal on ruumi eramute ehitamiseks.

Raie tuleks tulevikus teha nii, et metsaspetsialistid suunavad seda. Jaapanlased ütlevad, et eestlased on räpakad.

Kui prügikast visatakse aeda, siis peab omanik koristama. Panga panga koristamine on kohaliku omavalitsuse ja Pärdi kinnistu omaniku mure.

Alver Sagur: Kas 40 000 Saaremaale ja Panga pangale saabuvat turisti on minu isiklikud külalised?

Agne Peetersoo: Heakorra eest peaks hea seisma ka kaitseala valitseja.

Kaarel Kasemets: Saare maavanema ettepanek oli KOV-le juba aastaid tagasi, et oleks vaja üldplaneering ära teha.

Ilmar Pungar: Alates 1995.a. on Mustjala vald üritanud Keskkonnateenistusega koostööd teha.

Kaarel Kasemets: Keskkonnateenistus peab KOV-ga koostööd tegema.

Tarmo Pikner: Saan aru, et 40 000 küllastajat on vaja teenindada ja suunata.

Kaarel Kasemets: Sealt tulevad ka inimühikud, et saada hea inglise muru. Arendaja peab hoolitsema muidugi niitmise eest.

Tarmo Pikner: KSH tegemisel arvestatakse tallamiskoormust.

Kaarel Kasemets: Minu ettepanek on, vaadates seda ala, et teenindushoone paigutus oleks otstarbekas., et ta oleks kuskil kaugemal, et ta merelt silma ei paistaks.

Alver Sagur: See on õige jutt.

Ilmar Pungar: Kui ettepanekuid rohkem ei ole, siis lõpetame arutelu.

Panga küla Pärdi kinnistu detailplaneeringu keskkonnamõju strateegilise hindamise programmi parandus

Parandus on koostatud Panga küla Pärdi kinnistu detailplaneeringu keskkonnamõju strateegilise hindamise programmi Natura hindamise peatiki kohta.

Vastavalt programmile viiakse KSH raames läbi asjakohane Natura hindamine vastavalt Euroopa Komisjoni juhendile „Natura 2000 alasad oluliselt mõjutavate kavade ja projektide hindamine. Loodusdirektiivi 92/43/EMÜ artikli 6 lõigete 3 ja 4 tõlgendamise meetodilised juhised“ ja/või „Juhised loodusdirektiivi artikli 6 lõigete 3 ja 4 rakendamiseks Eestis“ niivõrd, kui see on võimalik arvestades ala kohta olemasolevaid inventuure, seadusandlikku tausta ja Eesti senist praktikat.

Lähtudes Eesti Rohelise Liikumise poolt KSH programmile tehtud ettepanekutest ja sellele järgnenud diskussioonist, teeme programmi järgmise paranduse:

KSH raames viiakse läbi asjakohane Natura hindamine arvestades Euroopa Komisjoni juhendit „Natura 2000 alasad oluliselt mõjutavate kavade ja projektide hindamine. Loodusdirektiivi 92/43/EMÜ artikli 6 lõigete 3 ja 4 tõlgendamise meetodilised juhised“ ja/või juhendmaterjali „Juhised loodusdirektiivi artikli 6 lõigete 3 ja 4 rakendamiseks Eestis“.

Lugupidamisega,

16.05.2006

Agne Peetersoo,
KSH töörühma nimel

Lp Liis Keerberg
03.05.2006
Eesti Rpheline Liikumine

Teie poolt Mustjala valla Panga küla Pärdi kinnistu detailplaneeringu keskkonnamõju strateegilise hindamise programmi eelnõule Mustjala Vallavalitsusele esitatud ettepanekud on KSH töörühmale edastatud. Neid käsitleti KSH programmi avalikul arutelul ning nendega arvestatakse KSH programmis ja aruande koostamisel järgmiselt:

- Ettepanekud nr 1, 4, 5 ja 7 puudutavad Natura hindamist ja sisalduvad osaliselt juba KSH programmis. KSH programmi täiendati osaliselt, ettepanekuid arvestatakse KSH aruande koostamisel.
- Ettepanekuid nr 2, 4 ja 6 arvestatakse KSH aruande koostamisel, ettepanek nr 6 põhjal täiendati ka KSH programmi.
- Ettepanekuid nr 3 ja 8 arvestati ning KSH programmi täiendati.

Täname KSH protsessis aktiivselt osalemast.

Lugupidamisega,

Agne Peetersoo

Lp Ahto Kaasik
Taarausuliste ja Maausuliste Maavalla Koda

03.05.2006

Teie poolt Mustjala valla Panga küla Pärdi kinnistu detailplaneeringu keskkonnamõju strateegilise hindamise programmi eelnõule esitatud ettepanekud ja lisainformatsioon Panga panga kohta on KSH töörühmale edastatud. Neid käsitleti KSH programmi avalikul arutelul ning nendega arvestatakse KSH programmis ja aruande koostamisel järgmiselt:

1. KSH programm sisaldab kultuuripärandile avalduva mõju hindamist sh pangale kui iidsele ohverdamiskohale. See sisaldab ka hinnangut olemasolevale olukorrale ja planeeritavale tegevusel. Täname Teie poolt saadetud lisainformatsiooni eest, kasutame seda mõjude hndamisel ja lisame KSH aruandele.
2. KSH programmis on viide alternatiivide võrdlemisele vastavalt Keskkonnamõju hindamise ja keskkonnajuhtimissüsteemi seaduse paragrahv 40 lõige 2 ja lõige 4 p 3, 9 ja 10. See hõlmab planeeringuala kirjeldust ja hinnangut sellele praegusel ajal ning alternatiivsete arengustsenaariumide korral, sealhulgas nii juhul, kui detailplaneeringut (kas osaliselt või täielikult) ellu ei viida kui ka selle elluviimisel. Kuna alternatiive võib juurde tekkida ka töö käigus, ei ole neid KSH programmis täpselt sõnastatud. Et tegemist on siiski konkreetse ala detailplaneeringu elluviimisega seotud KSH-ga, on keeruline vaadelda alternatiivseid asukohti väljaspool planeeringuala. Selleks, et võrrelda alternatiivseid asukohti, peab olema nende kohta võrdselt infot. Asukohavalik mingile objektile on üld- või maakonnaplaneeringu tasandi küsimus. Mustjala valla ega Saare Maavalitsuse poolt pole tulnud ettepanekuid alternatiivsete asukohtade osas detailplaneeringuga kavandatud ehitistele. Samuti ei oma KSH koostajad informatsiooni kinnistuomaniku võimaluste kohta ehitustegevuseks ja turismiäriks mujal Saaremaal ja Eestis. See on arendaja äriplaani küsimus ja suuresti konfidentsiaalne. Kui KSH käigus selgub reaalseid alternatiivseid asukohti, neid ka käsitletakse.

Täname KSH protsessis aktiivselt osalemast.

Lugupidamisega,

Agne Peetersoo
KSH töörühma liige

Lisa 4

Hr Raivo Kaseorg
Torni 7-1
1/1394
93812 Kuressaare

Teie: 03.05.2006
Meie: 16.05.2006 nr 40-12-

Panga küla Pärdi kinnistu detailplaneeringu keskkonnamõju strateegilise hindamise programmi heakskiitmine

1.

Mustjala Vallavalitsus oma korraldusega 03.04.2006.a. nr 81 algatas Panga küla Pärdi kinnistu keskkonnamõju strateegilise hindamise.

Panga küla Pärdi kinnistu detailplaneeringu eesmärgiks on Panga maastikukaitsealal külastajate teenindamiseks vajaliku ehitus- ja muu tegevuse arendamine, maaüksusel osaline ehituskeeluvööndi vähendamine, katastriüksuse kruntideks jagamine, maakasutuse sihtotstarbe muutmine, kinnistutele ehitusõiguse määramine, hoonestusala piiritlemine koos tehnovõrkude ja juurdepääsutee planeerimisega, haljastuse ja heakorrastuse põhimõtete määramine ja keskkonnatingimuste seadmine planeeringuga kavandatu elluviimiseks.

1.2. Mustjala Vallavalitsus teatas Panga küla Pärdi kinnistu keskkonnamõju strateegilise hindamise algatamisest 12.04.2006.a. ametliku väljaande Ametlikud Teadaanded ja ajalehe Meie Maa kaudu.

1.3. Keskkonnamõju hindaja esitas 04.04.2006.a. Saaremaa keskkonnateenistusele seisukoha võtmiseks Panga küla Pärdi kinnistu detailplaneeringu keskkonnamõju hindamise programmi eelnõu. Oma kirjaga 11.04.2006.a. nr 40-12-1/1090 esitas Saaremaa keskkonnateenistus omapoolsed märkused ja ettepanekud programmi täiendamiseks.

2.

2.2. Mustjala Vallavalitsus teatas keskkonnamõju strateegilise hindamise programmi avalikust väljapanekust ja avalikust arutelust 12.04.2006.a. ametliku väljaande Ametlikud Teadaanded ja 12.04.2006.a. ajalehe Meie Maa kaudu. Keskkonnamõju strateegilise hindamise algatamisest ja programmi avalikustamise teated saadeti 06.04.-11.04.2006.a. täht- ja lihtkirjaga menetlusosalistele ja e-postiga huvirühmadele.

2.3. Kõigil isikutel oli võimalik 14 päeva jooksul (12-27.04.2006.a.) keskkonnamõju strateegilise hindamise programmiga tutvuda Mustjala Vallavalitsuses ja veebilehel www.hendrikson.ee avalike dokumentide jaotuses ning esitada programmi kohta ettepanekuid ja vastuväiteid. Ettepanekuid keskkonnamõju strateegilise hindamise programmi kohta esitasid Eesti Roheline Liikumine ja Taarausuliste ja Maausuliste Maavalla Koda.

2.4. Keskkonnamõju strateegilise hindamise programmi arutelu toimus 27.04.2006.a. Mustjala Vallavalitsuses. Protokolli kohaselt esitas Kaarel Kasemets keskkonnamõju

hindamise programmi kohta ettepaneku käsitleda ehitustegevuse mõju metsale ja kaasata KSH protsessi metsaspetsialist. Programmis on ettepanekut arvestatud.

3.

3.1. Detailplaneeringu koostaja esitas oma kirjaga 03.05.2006.a. Saaremaa keskkonnateenistusele heakskiitmiseks Panga küla Pärdi kinnistu detailplaneeringu keskkonnamõju strateegilise hindamise programmi koos lisadega. Keskkonnamõju hindaja on analüüsinud avalikustamise ajal KSH programmi kohta esitatud ettepanekuid, vastanud kirjalikult ettepanekute esitajatele ja täiendanud KSH programmi arvestades esitatud ettepanekuid. Osa KSH programmi kohta esitatud ettepanekuid arvestatakse KSH aruande koostamisel.

3.2. Keskkonnamõju strateegilise hindamise programm on koostatud juhindudes keskkonnamõju hindamise ja keskkonnajuhtimissüsteemi seaduses sätestatud. Programm määrab KSH hindamise ulatuse, selgitab ja nimetab strateegilise planeerimisdokumendi elluviimisega kaasneva keskkonnamõju, käsitleb eraldi mõju hindamist Natura 2000 võrgustiku alale juhindudes loodusdirektiivi 92/43/EMÜ artikli 6 lõigetest 3 ja 4, nimetab isikud ja asutused, keda strateegilise planeerimisdokumendi alusel kavandatav tegevus võib mõjutada, sisaldab keskkonnamõju strateegilise hindamise ja selle tulemuste avalikustamise ajakava, sisaldab programmi koostanud keskkonnamõju hindaja ja strateegilise planeerimisdokumendi koostaja andmeid ning analüüsib asutuste ja isikute seisukohti, kes esitasid programmi avalikustamisel programmi kohta ettepanekuid.

4.

4.1. Leiame, et Panga küla Pärdi kinnistu keskkonnamõju strateegilise hindamise programm vastab keskkonnamõju hindamise ja keskkonnajuhtimissüsteemi seaduse §'is 36 ja § 45 lõikes 1 punktis 1 sätestatule.

4.2. Lähtudes eelnevast ning keskkonnamõju hindamise ja keskkonnajuhtimissüsteemi seaduse § 38 lõike 1 ja lõike 2 ning § 39 lõike 2 alusel kiidame Panga küla Pärdi kinnistu detailplaneeringu keskkonnamõju strateegilise hindamise programmi heaks.

Lugupidamisega

Raivo Kallas
Juhataja

Urve Saar 4533445

Lisa 5

Panga maastikukaitseala, Türisalu maastikukaitseala ja Narva jõe kanjoni maastikukaitseala kaitse-eeskirjade ja välispiiri kirjelduste kinnitamine

Kehtestatud Vabariigi Valitsuse 13. 05. 1999. a määrusega nr 155 ([RT I 1999, 46, 530](#)), jõust. 29. 05. 1999

Muudetud järgmiste määrustega (kuupäev, number, avaldamine Riigi Teatajas, jõustumise aeg):

4. 04. 2000 nr 110 ([RT I 2000, 30, 176](#)) 13. 04. 2000
7.07.2005 nr 159 ([RT I 2005, 41, 319](#)) 24.07.2005

[Kaitstavate loodusobjektide seaduse](#) (RT I 1994, 46, 773; 1998, 36/37, 555) paragrahvi 5 lõike 4 ja paragrahvi 6 lõike 3 alusel ning arvestades Euroopa Liidu Nõukogu direktiivi 92/43/EMÜ looduslike elupaikade ning fauna ja floora kaitse kohta (EÜT L 206, 21.05.1992) ja Euroopa Liidu Nõukogu direktiivi 79/409/EMÜ loodusliku linnustiku kaitse kohta (EÜT L 103, 02.04.1979) sätteid, Vabariigi Valitsus määrab:

1. Kinnitada:

- 1) Panga maastikukaitseala kaitse-eeskiri (juurde lisatud);
- 2) Panga maastikukaitseala välispiiri kirjeldus (juurde lisatud);
- 3) - 4) [kehtetud - [RT I 2005, 41, 319](#) - jõust 24.07.2005]
- 5) Narva jõe kanjoni maastikukaitseala kaitse-eeskiri (juurde lisatud);
- 6) Narva jõe kanjoni maastikukaitseala välispiiri kirjeldus (juurde lisatud).

[[RT I 2005, 41, 319](#) - jõust 24.07.2005]

2. Määrata Panga maastikukaitseala valitsejaks Keskkonnaministeeriumi Saaremaa keskkonnateenistus, Türisalu maastikukaitseala valitsejaks Keskkonnaministeeriumi Harjumaa keskkonnateenistus ja Narva jõe kanjoni maastikukaitseala valitsejaks Keskkonnaministeeriumi Ida-Virumaa keskkonnateenistus.

[[RT I 2000, 30, 176](#) - jõust. 13. 04. 2000]

Kinnitatud
Vabariigi Valitsuse 13. mai 1999. a
määrusega nr 155

Panga maastikukaitseala kaitse-eeskiri

I. ÜLDSÄTTED

1. Panga maastikukaitseala (edaspidi kaitseala) on moodustatud Eesti NSV Ministrite Nõukogu 13. märtsi 1959. a korraldusega nr 331-k «Maastiku üksikelementide, dendraariumide ja katsekultuuride ning viljapuude ja viljapuuadade riikliku kaitse alla võtmisest» (ENSV Teataja 1959, 29, 160) looduskaitse alla võetud maastiku üksikelemendi -- Mustjala (Panga) panga baasil. Kaitseala põhieesmärk on Lääne-Eesti paekalda kõrgeima osa, Panga panga ning sealsete taimekoosluste kaitse.
2. Kaitseala maa-ala on määratletud Vabariigi Valitsuse kinnitatud Panga maastikukaitseala välispiiri kirjeldusega.
3. Kaitseala maa-ala jaguneb vastavalt kaitsekorra eripärale ja majandustegevuse piiramise astmele sihtkaitse- ja piiranguvööndiks.
4. Kaitseala ja selle vööndite piirid kantakse riiklikusse maakatastrisse.
5. Kaitseala ja selle vööndite piiride kirjeldus on koostatud riigiettevõtte Eesti Maauringud 1992. aasta maakasutuskaardi (möötkava 1:10 000), Eesti Metsakorralduskeskuse Karjalasma metskonna 1986. aasta puistuplaani (möötkava 1:20 000) ja talumaade osas Katastri Ameti 1939. aastal väljaantud skeemiliste kaartide (möötkava 1:10 000) alusel.

II. KAITSEKORRA ÜLDPÕHIMÕTTED

- 6.** Inimestel on lubatud viibida, korjata marju ja seeni ning pidada jahti kogu kaitsealal. Liikumine eramaal toimub vastavalt asjaõigusseadusele (RT I 1993, 39, 590; 1995, 26--28, 355; 57, 976; 1996, 45, 848; 51, 967; 1997, 52, 833; 1998, 12, 152; 30, 409; 59, 941; 1999, 26, 377; 27, 380) ja kaitstavate loodusobjektide seadusele (RT I 1994, 46, 773; 1998, 36/37, 555), kusjuures erateed ja -rajad on päikesetõusust kuni päikeseloojanguni avalikuks kasutamiseks.
- 7.** Mootorsõidukitega liikumine ja nende parkimine väljaspool selleks ettenähtud teid ja parklaid on kaitsealal keelatud, välja arvatud teaduslikel välitöödel, järelevalve- ja päästetöödel ning käesoleva kaitse-eeskirjaga lubatud töödel.
- 8.** Kaitsealal on lubatud alla 50 osalejaga rahvaürituste korraldamine selleks ettevalmistamata kohtades. Üle 50 osalejaga rahvaürituste korraldamine selleks ettevalmistamata kohtades on lubatud üksnes kaitseala valitseja nõusolekul.
- 9.** Kaitsealal on keelatud:
- 1) puhtpuistute kujundamine ja energiapuistute rajamine;
 - 2) uute maaparandussüsteemide rajamine;
 - 3) maavarade ja maa-ainese kaevandamine;
 - 4) väetiste ja mürkkemikaalide kasutamine metsamaal ja looduslikul rohumaal;
 - 5) jäätmete ladustamine;
 - 6) uute õhuliinide ja muude kommunikatsioonide rajamine;
 - 7) uute teede rajamine, välja arvatud õpperadade rajamine kaitseala valitseja nõusolekul;
 - 8) uute ehitiste püstitamine, välja arvatud mittetootmislike ehitiste püstitamine kaitseala valitseja nõusolekul kaitseala tarbeks.
- 10.** Kaitseala valitseja nõusolekuta on kaitsealal keelatud:
- 1) detail- ja üldplaneeringu kehtestamine;
 - 2) maakorralduskava kinnitamine;
 - 3) katastriüksuse kõlvikute piiride ja pindala muutmine;
 - 4) metsamajandamiskava väljastamine;
 - 5) projekteerimistingimuste andmine;
 - 6) hooldustööd kaitsealuste liikide elutingimuste säilitamiseks.
- 11.** Kaitseala valitseja nõusoleku saamiseks käesolevas kaitse-eeskirjas ettenähtud juhtudel peab vastava loa taotleja või projekti või kava kooskõlastuse taotleja esitama kaitseala valitsejale kirjaliku taotluse. Kaitseala valitseja vastab taotlusele nõusoleku või motiveeritud keeldumisega ja vajaduse korral omapoolsete tingimuste esitamisega nii taotlejale kui ka loa väljaandjale hiljemalt ühe kuu jooksul pärast taotluse saamist. Keskkonnamõju hindamise vajaduse korral on kaitseala valitsejal õigus taotlusele vastamist edasi lükata kuni ekspertiisiakti saamiseni, teavitades sellest nii nõusoleku taotlejat kui ka loa väljaandjat.
- Kaitseala valitseja vaatab kavandatavate metsaraiete kohta käiva taotluse läbi ja tulenevalt koosluse liigilise ning vanuselise mitmekesisuse säilitamise eesmärgist annab oma kirjaliku nõusoleku või esitab motiveeritud keeldumise ja vajadusel omapoolsed tingimused kümne päeva jooksul pärast taotluse saamist.
- 12.** Kaitsealale jääva kaitstava looduse üksikobjekti kaitset korraldatakse kaitstavate loodusobjektide seaduse paragrahvi 5 lõike 5 kohase kaitse-eeskirja alusel, kui käesolev kaitse-eeskiri ei sätesta teisiti.
- 13.** Teaduslikke välitöid kaitsealal tehakse kaitstavate loodusobjektide seaduse paragrahvis 25 sätestatud korra alusel.
- 14.** Vabariigi Valitsuse seaduse (RT I 1995, 94, 1628; 1996, 49, 953; 88, 1560; 1997, 29, 447; 40, 622; 52, 833; 73, 1200; 81, 1361 ja 1362; 87, 1468; 1998, 28, 356; 36/37, 552; 40, 614; 107, 1762; 111, 1833; 1999, 10, 155; 16, 271; 16, 274; 27, 391; 29, 398 ja 401) paragrahvi 44 lõike 2 alusel on kaitseala piires asuva kinnisasja võõrandamisel riigi esindajaks ostueesõiguse teostamisel keskkonnaminister, kellele teatatakse kinnisasja võõrandamisest asjaõigusseaduses sätestatud korras.

III. SIHTKAITSEVÕOND

15. Sihtkaitsevöönd on kaitseala osa seal väljakujunenud või kujundatavate looduslike ja poollooduslike koosluste säilitamiseks.

16. Kaitseala sihtkaitsevööndisse kuuluvad Mustjala vallas Võhma ja Küdema küla kalurite ühismaa ning talude A21 (kahes osas), Miku (95), Oolu (101a), 124d, 125b, Paja (135b), Simmu (102c), Vahtra (133c), Kose-Kopli (121) ja Antsi (134b) maa kaitsealale jääv osa ning Pärsti (97a) talu maa loode-kagusuunalise kruusatee põhjaservast põhja poole, parkimisplatsi põhjaservast põhja ja lääneservast lääne poole ning põhja-lõunasuunalise kaablitrassi sihi lääneservast lääne poole ja kirde-edelasuunalise pinnaste lääneservast lääne poole jääv osa.

17. Sihtkaitsevööndis on keelatud majandustegevus ja loodusvarade kasutamine, välja arvatud käesoleva kaitse-eeskirja punktides 6--10 lubatud tegevus ning puu- ja põõsarinde harvendamine vastavalt kaitse eesmärgile kaitseala valitseja igakordsel nõusolekul, kusjuures kaitseala valitsejal on õigus esitada nõudeid puidu kokku- ja väljaveo ning puistu koosseisu ja täiuse osas.

18. Sihtkaitsevööndi metsa kaitse eesmärk on bioloogilise mitmekesisuse ja maastikuilme säilitamine.

IV. PIIRANGUVÖÖND

19. Piiranguvöönd on kaitseala majanduslikult kasutatav osa, kus majandustegevuses tuleb arvestada kaitstavate loodusobjektide seaduses ja selle alusel käesolevas kaitse-eeskirjas kehtestatud tingimustega.

20. Piiranguvööndisse kuulub Mustjala vallas talude 100a ja 142 maa kaitsealale jääv osa ja Pärsti (97a) talu maa loode-kagusuunalise kruusatee põhjaservast lõuna poole ja parkimisplatsi põhjaservast lõuna poole ning lääneservast ida poole kaitsealale jääv osa.

21. Piiranguvööndis on lubatud looduskaitseõuetega kooskõlas olev majandustegevus, välja arvatud käesoleva kaitse-eeskirja punktides 6--10 keelatud ning järgmised keelatud tegevused:

1) uuendusraie, välja arvatud turberaie perioodiga vähemalt 40 aastat, kusjuures kaitseala valitsejal on õigus esitada nõudeid raieaja, puidu kokku- ja väljaveo ning puistu koosseisu ja täiuse osas;

2) telkimine ja lõkke tegemine, välja arvatud kaitseala valitseja poolt selleks ettenähtud ja tähistatud paikades.

22. Piiranguvööndis on kohustusliku tegevusena ette nähtud tööd poollooduslike koosluste ilme ja liigilise koosseisu tagamiseks nagu võsaraie ja niitmine või karjatamine.

23. Piiranguvööndi metsa kaitse eesmärk on bioloogilise mitmekesisuse ja maastikuilme säilitamine.

V. LÕPPSÄTTED

24. Järelevalvet kaitsealal teevad kaitseala valitseja ning teised selleks volitatud isikud, kes on oma pädevuse piires õigustatud kaitsealal tegutsema ka iseseisvalt.

25. Isikud, kes rikuvad käesoleva kaitse-eeskirja nõudeid, kannavad haldus- või kriminaal- ja tsiviilvastutust seaduses ettenähtud korras.

26. Käesolevast kaitse-eeskirjast tulenevad vaidlused lahendatakse kohtus, kuid huvitatud isik võib kaitseala valitseja tegevuse vaidlustamiseks pöörduda ka keskkonnaministri poole.

Kinnitatud

**Vabariigi Valitsuse 13. mai 1999. a
määrusega nr 155**

Panga maastikukaitseala välispiiri kirjeldus

Panga maastikukaitseala välispiir (edaspidi piir) kulgeb Mustjala vallas Küdema lahe rannikult kinnistu Antsi (134b) edelanurgast mööda nimetatud kinnistu lõunapiiri ida suunas põhja-lõunasuunalise kaablitrassi sihini ning edasi mööda selle lääneserva põhja suunas läbi Karjalasma metskonna kvartalite 4, 3, 2 ja 1 kuni kvartalit 1 läbiva loode-kagusuunalise sihini ning edasi mööda seda kagu suunas kuni kvartalit 1 kirdepiirini. Edasi kulgeb piir mööda mõttelist sirgjoont asimuudil 73° kuni loode-kagusuunalise kruusateeni ning mööda selle lääneserva kagu suunas kuni kinnistu A142 (I) loodepiirini, edasi mööda seda kirde suunas kuni rannajoone ning siis mööda rannajoont loode, lääne ja lõuna suunas kuni kinnistu Antsi (134b) edelanurgani.

Panga maastikukaitseala välispiiri kirjeldus on koostatud riigiettevõtte Eesti Maauringud 1992. aasta maakasutuskaardi (mõõtkava 1:10 000), Eesti Metsakorralduskeskuse Karjalasma metskonna 1986. aasta puistuplaani (mõõtkava 1:20 000) ja talumaade osas Katastri Ameti 1939. aastal väljaantud skeemilise kaardi (mõõtkava 1:10 000) alusel.

Lisa 6

Lisa 7

Mustjala kihelkond

Panga pühapaik

Pärimust

Ohvrikoht, püha koht, "mari kakk", pyha mets, silmaallikas, puusammas, jumalakuju

Üks kogunemispaiku on nii maretapäeval kui heinamaarjapäeval olnud Mustjala pankrannikul kabeli juures. Körberi ülevaates Mustjala kihelkonnast (1899) on märgitud, et igal aastal kogunesid külaelanikud maretapäeval Panga pangale ka siis veel, kui seal kabelit enam polnudki, ning ohverdasid kaasatoodud viina merele hea õnne saamiseks. Komme on ulatunud käesoleva sajandi algusse.

Körber, M. Oesel einst und jetzt. Herausgegeben auf verfügungen des "Vereins zur Kunde Oesels". II B. Die Kirchspiele Mustel, Kielkond, Anseküll, Jamma, Wolde und Pyha. Arensburg, 1899. lk 42.
Hiimäe, Mall 1985. Eesti rahvakalender IV.

Ohvrikoht. Panga kl. loode pool mererannas, kus paekallas kõige järsum.

Ohverdamiskohaks on olnud Mustjala Panga paekallas, kus ta järsumas kohas kunni 30 m. kõrge on. Luce jutustab, et säääl muiste iga aasta merejumale ohvreid viidi. Ja veel mineval aastasaja viidi merde, kus järsk kallas mere sees äkki alla langeb ja säääl vee kohsema paneb, viina ja õlut ohvriks merde kallamiseks. Praegu ei tunta seda kommet enam.

Luce: Wahrheit u. Muthmassung lkh. 112. Kruse: Necrolivonica tab. 67.

AI: Mustjala kihelkonna muinasteaduslik kirjeldus 1922.

Mustjala panga 102-jalalise järsu kalju kohta jutustab rahvas, et sealt iga aasta üks inimene või loom merejumalale või näkile ohvriks alla tõugatud, et veevalitseja muid inimesi õnnetuse eest hoiaks (Luce, Wahrheit..., lk. 112-113. Teisendi järgi pidi seal näkile iga aasta inimene ohverdatama. Korra hakkas üks tütarlaps valjult nuttes ohvrikohta poole jooksuma. Isa mõistis hädaohtu, jooksis järele, tõukas järsult kaldalt seal sööva härja näkile ohvriks. Hiljem oli seal marikaku juures laev merehädas. Kalamehed ruttasid appi, jõudsid aga laevast ainult õpetaja ära peasta, kes tänutäheks laskis külale kabeli ehitada. Kuuldes, et külarahvas iga aasta peab merele inimese ohverdama, palus õpetaja, et ohvrit mitte enam iga aasta ei nõutaks, vaid alles mõne aja pärast. Ja vaata, ei nõutud enam inimest, vaid iga seitsme aasta takka härg. Pärast härga tuli lehm, siis pull, selle järel siga ja viimaks lammaš (M. Körber, lk 43). Veel hiljem muutus ohver kahjaks: minnakse paadiga merele niisugusesse kohta, kus vesi õige vahutab, ja valatakse õlut ja viina merre. Merejumal on lepitatud – ohver saadud (Luce, Wahrheit..., lk. 113).
Luce, Johann Wilhelm Ludwig v.: Wahrheit und Muthmassung. Beytrag zur aeltesten Geschichte der Insel Oesel. Pernau 1827.

Eisen 1996: 13.

Mustjalas oli Pangal vanasti puusammas, kuhu kalaõnne pärast ohvreid viidi.

Eisen 1996: 58.

Mustjala pangal on olnud vanasti jumalakuju, kuhu andi viidud, et kalasaak hea oleks. Ebausua ajast peetakse ka maarjapäeva kalapühaks. Maarjalaupäeva õhtu tehakse samuti kui jaanilaupäeva õhtul tuld. Vanad inimesed nurisevad selle kohta, et noored seal tantsimas käivad ja seega püha kohta rüvetavad, seepärast olla ka kalasaak hoopis vähemaks jäänud, kui see vanasti on olnud.

E 60744/5 (10) < Mustjala khk. – T. Kaljo (1927).

Maarjapäeva [heinamaarjapäev, 02.07.] peetakse ikka veel suureks pühaks Mustjala kihelkonnas ja osalt Kihelkonnal, vanasti olla see laiemal alal olnud. Maarjalaupäeval lõpetatakse aegsasti töö ja käiakse saunas ning tehakse väljale, mingile kõrgemale kohale või asja otsa tuld nagu jaanilaupäeval. Muudel päevadel ei ole kombeks tuld teha. Tuletegemine olla vanast ebausuaajast pärit, siis oli ka andi viidud heaks kalasaagiks.

E 60722 (2) < Mustjala khk. – Th. Kaljo (1927).

Panga müütril on allikas, kel silmad aiged, käiakse pesemas, viskavad raha sisse. Kui ma lambas käisin, kaapisime raha allikast välja, aga õõsi nägime unes, et nõuti raha tagasi.

ERA II 158, 340 (22) < Mustjala khk. ja v., Võhma k. (1937).

Maretapää, 50-60 a. eest võhmlased ja panklased käisid maretapää Panga müüril (merekaldal) pidu pidamas. Noored käisid ja vanad ka, kes tahtsid, nagu laat oli. Inimesed tantsisid, laulsid ja "rallisid". ERA II 201, 374 (33) < Karja khk. - K. Lepp (1938).

Maretapää oli pangal suur pää, keidi mere ääres müüri peel. Panga panga peel esiti tehti lugu. Mu ema rääkis, et iga seitsme aasta taga võttas ühe looma, üks loom kukkus ala. Sestsaadik akati tegema, siis see kadus ää. Vanasti tehti palvet ja pühitseti merd, uiemal ajal siis kõrtsimehed akkasid õlle ja viinaga säääl keima, mihed akkasid jooma, tulid kojuse, peksasid naisi. Tüdrukud ja poisid laulsid ja tantsisid, siis keelati ää viimaks. Sest on ligemale 30 aastat, kui see ää keelti. ERA II 225, 238/9 (7) < Mustjala khk. - K. Lepp (1939).

Panga rannas on "püha mets". Ma mäleta veel kui kännud säääl olid. See on nüüd lage maa aga seda kohta tüütesse ikka "püha mets". Vanad eestlased olid säääl ohverdand. RKM II 5, 532 (71) < Kihelkonna, Lümanda v, Jögela k. - Heino Tarkin (1947)

Merejumalale lepitusohvri toomise paigaks on olnud Mustjala panga kõrge paekallas. Panga all meres olnud koht, mis alatasa rahutult mühisunud ning kus mõnikord vesi lausa keenud. Sinna tulnud igal aastal merejumala meeleheaks kas inimene või loom heita. Hiljem asendunud see õlle või viina valamisega merre, antud seda merele „maida“. Paika, kus ohvritalitus läbi viidi, kutsuti „mari kakk“. Seal käidud ka jõululaupäeva ja uusaastaõöl, teada saamaks, kas õnn või õnnetus ees ootamas. Pesti, Rikas, 1991: lk 38.

KASUTATUD KIRJANDUS

Eisen, Johann Matthias 1996. Esivanemate ohverdamised. Kirjastus Mats, Tallinn.

Saaremaa ja Muhu muinasjäänused, 1924. Tartu Ülikooli Arkeoloogia Kabineti toimetused II. Tartu.

Pesti, Olavi; Rikas Külli 1991. Saaremaa ajaloo ja kultuurimälestised. Kirjastus Olion, Tallinn.

EESTI ÜRGLOODUSE RAAMAT

Loodusmälestis: Panga e. Mustjala pank:

Rühm: Aluspõhjalised paljandid ja pangad

Asukoht: Saaremaa, Mustjala vald. Panga külast loodesse ja lõunde jääval rannal.

Maavaldaja:

- Iseloomustus:** Panga suurim kõrgus 21,3 m, millele lisandub veel ca 10 m veealust panka. Pangal on veepiirist kõrgemal kaks astangut, kolmas jääb vee alla. Kirjeldus Rubeli ja sirasto (1990, lk. 103-165, joon. 35) järgi panga idaservast alt üles luuendatult:
- kiht 1: 10 m - vee all paljanduvad hallid detriitised domeriidid savikas dolomiidi mugulate, läätsede või vahakihtidega;
 - kiht 2: 0,5 m hall, sorteerimata detriidiga savikas dolomiit;
 - kiht 3: 1,0 m hall detriitne savikas dolomiit, mis sisaldab 1-2cm paksusi domeriidi vahekihte;
 - kiht 4: 1,8 m hall detriitne domeriit 5 cm paksuste savika detriitse dolomiidi vahekihtide ja mugulatega. Kompleksi elemendi pinnal kulutuspinna;
 - kiht 5: 1,0 m sorteerimata detriitne savikas dolomiit, millel on kompleksilised tubulatiidid ja liivsed kihtid.
 - kiht 6: 1,8 m kompleksilises krinoidide detriitne savikas dolomiit, mille peale tuleb samhallangulised biomorfne ja domeriidikiht;
 - kiht 7: 2,0 m detriitne kuni biomorfne dolomiit, millel leiab domeriidi vahakihtidega savikas detriitne dolomiit;
 - kiht 8: 0,8 m varnane eelkihtiga, kihi pealispind on piiriks Niinuse ja Papanoja (?) kihtide vahel;
 - kiht 9: 0,8 m savikas detriitne dolomiit;

Lisa 9

MITTETULUNDUSÜHING PANGA ARENG

PANGA KÜLA ARENGUKAVA

2006 – 2012

„KINNITATUD”
Panga küla üldkoosolekul
13. detsembril 2005.a.

Sisukord:

- 1. SISSEJUHATAV KOKKUVÕTE**
- 2. KÜLA KIRJELDUS JA TÄNANE OLUKORD**
 - 2.1. Küla ajalooline taust
 - 2.2. Küla paiknemine
 - 2.3. Küla looduslikud olud
 - 2.4. Küla majanduslikud olud
 - 2.5. Küla infrastruktuur
 - 2.6. Küla elanikkond
 - 2.7. Küla inimkapital
 - 2.8. Külaelanike koostöö
 - 2.9. Küla muutumine ja arengutendentsid
 - 2.10. Küla käsitlevad õigusaktid
- 3. KÜLA VAJADUSED**
- 4. KÜLA TULEVIKUPILT**
- 5. EELISARENDAVAD VALDKONNAD**
- 6. TEGEVUSKAVA**
- 7. ARENGUKAVA JÄLGIMINE JAKORRIGEERIMINE**
- 8. LISAD**
 - MTÜ Panga Areng põhikiri
 - Koosolekute protokollid
 - Panga küla Pärsti maaüksuse detailplaneeringu arutelude protokollid (21.oktoober ja 29.november 2005.a.)
 - Panga maastikukaitseala kaitse-eeskiri
 - Küla asukoha kaart ja kaitseala piirid
 - Saaremaa Keskkonnateenistuse ja MTÜ Panga Areng koostöölepe
 - Mustjala valla ja MTÜ Panga Areng koostöölepe
 - Panga maastikukaitsealal oleva parkla ja vaateplatvormi avaliku kasutamise leping
 - Väljavõte projektist „Panga pank, kui ürglooduse objekt...”
 - Ekspertarvamus trepi rajamise kohta Mustjala (Panga) pangale. Rein Perens
Trepiehitamisest Panga pangale. Anto Raukas
Mustjala panga vaatetrepist. Helle ja Rein Perens
Mustjala panga geoloogiline läbilõige. Helle Perens.
 - Pärsti maaüksuse taimestiku floristiline analüüs ja kaart. Tsipe Aavik (august 2005.a.)
 - Väljavõte 1935.a. Panga küla plaanist
 - Panga küla sadama ja kalapüügiga seotud rajatiste asendiplaan.
 - tugevused, nõrkused, võimalused, ohud (SWOT);
 - Pildimaterjal: võrgumajad, paadilauter, inimestest...
 - Mustjala vallavalitsuse avaldus Majandus-ja Kommunikatsiooniministeeriumile Mustjala-Võhma ja Panga pangale suunduva tee mustkatte alla viimise palvega. 26.09.2005.a.
- 1. SISSEJUHATAV KOKKUVÕTE**

Käesoleva arengukava on koostatud Saare Maakonna Mustjala vallas asuva Panga küla arengu suunamiseks ja probleemidele lahenduste leidmiseks. Küla arengus on määrav osa külakeskusest eemale jääval Panga (Mustjala) pangal. Ürglooduse objekti külastavad aastas tuhanded turistid ja see tingib erilise vajaduse arendustegevuse alustamiseks piirkonnas.

Arengukava koostas MTÜ Panga Areng (asutamisleping kinnitati 02.12.2002.a.) kooskõlas 2001.a. koostatud Panga maastikukaitseala kaitsekorralduskava, Panga maastikukaitseala kaitse-eeskirja, Saare Maakonna arengukava ja Mustjala valla arengukavaga.

Tee panga-astangule viib läbi Panga küla keskuse ja seetõttu oli külaelanike arvamusel määrav osa arengukava koostamisel. Külaelanikega vesteldi korduvalt. Kutsuti kokku koosolekuid arengukava tegevuste täpsustamiseks.

Vajaduse Panga küla arengukava järele tingis turismimajanduse aktiveerumisega kasvanud külastajate arv viimastel aastatel ning prognoositav külastatavuse kasv edaspidi. Siiani ei ole asutud ellu viima Panga maastikukaitseala kaitsekorralduskava ega leitud võimalusi kõrgemalasuivate institutsioonide arengukavades tõstatatud prioriteetide saavutamiseks. Seetõttu puudub Saaremaa kolme esimese turismimagnetina esile tõstetud ürglooduse objektid igasugune võimalus turistide esmaseks teenindamiseks. Arendustegevuse puudumisest tingituna ei ole suudetud tagada loodusharulduse väärtuste säilitamist ja ajakohast eksponeerimist.

Juba möödunud sajandi üheksakümnendatel aastatel algatati projekte Panga maastikukaitseala arendustegevuse käivitamiseks, kuid need takerdusid jädale tollase Maavalitsuse Keskkonnaosakonna nõudmistele.

Panga küla esimene arengukava võeti vastu 02.05.1995.a. külaelanike koosolekul, kus kõik pered kinnitasid allkirjadega oma soove ja taotlusi.

Väljavõte vanast projektist:

... Mustjala vald on omalt poolt juba 1994.a. püüdnud probleemist tutvustada Biosfääri Kaitseala Saaremaa Keskust ja Saare Maavalitsuse keskkonnaosakonda. Kuid peame tõdema asjaolu, et just maakondlikul tasandil – keskkonnaosakonnaga ei ole õnnestunud saavutada kokkulepet - osakonna poolt ei ole soovi arvestada altpoolt tulevat algatust, s.o. Panga küla elanike ja Mustjala valla soove antud objekti suhtes.

Eeltoodust nähtub, et Panga küla ja Mustjala valla inimesed on soovinud juba kümme aastat tagasi arendustegevust alustada, kuid kahjuks see ei õnnestunud. Seetõttu leiavad käesoleva dokumendi koostajad, et on viimane aeg leida võimalusi kaitseala korrastamiseks ja arendamiseks.

Käesolev arengukava koostati seitsmeks aastaks, et jätkuks piisavalt aega kooskõlastusteks, rahastamisvõimaluste leidmiseks ja seejärel ettenähtud tegevuste elluviimiseks.

Esmaseks vajaduseks külaelanike jaoks on kaupluse avamine külas.

Panga pangale viiv 2 km pikkune kruusatee on vaja mustkatte alla viia. Kuna tee on riigitee, siis peavad selle tähtsa probleemi lahendamaks kohalik omavalitsus ja Saare Teedevalitsus. Läbirääkimisi peetakse.

Külaelanike kokkusaamiskohtadeks on kavas novveerida küla keskel asuv pritsimaja ning rannamaja.

Panga küla, kui turismimagneti arendustegevuses on palju sõlmpunkte:

- Väga olulise tähtsusega on uue parkla ja juurdepääsute ehitamine pangaseinast eemale.
- Rajada tuleb matkarajad, et suunata külastajate liikumist kaitsealal.
- Paigaldada on vaja ohusildid hoiatamaks külastajaid kõrge pangaseina varingute ja libisemisohu eest.
- Tõsiselt tuleb tegeleda pangaseina eksponeerimiseks võimaluste leidmisega. Kavas on Küdema lahe pool asuvatele vanadele astangutele treppide rajamine ja paadisadama ehitus Hiiumaa poole jääva madala pangaosa juurde. Paadisõit sadamast treppideni võimaldaks pangaseina vaatlemist merelt. Paate on võimalik välja ütrida ka kalapüügiks.
- Suureks probleemiks on juba paljude aastate vältel olnud tualettide- ja teenindushoone puudumine. Kavandatakse loodusmaja ehitamist, kuhu tuleb lisaks loodus- ja mereteemalisele väljapanekule ka vajalike teenuste pakkumise võimalus. Ekspositsioonipinnal on kavas tutvustada pangaseina geoloogilist ehitust, taimestikku, loomastikku ja merendust, millel on Panga külas väga pikad traditsioonid. Kuna pikaajalisest inimasustusest Panga küla piirkonnas annavad tunnistust kivikalmed, mis on pärit meie ajaarvamise algusest, siis otsitakse võimalusi ka ajalugu ja arheoloogiat käsitleva osa loomiseks.
- Kavas on rajada korralikud puhkekohad ja lõkkeplatsid. Kavandatakse vaba aja veetmise võimaluste laiahaardelist arendamist.
- Kaugemas perspektiivis loodetakse osaliselt taastada võrgumajad, lautrid, vabeaiad ja tuulikud.

Lisaks eelpool loetletud tegevustele on aktiivsete külaelanike kaasamisel võimalik ellu viia Panga maastikukaitseala kaitsekorralduskava punktis 4.5. *Kultuuriliste väärtuste taastamine* ettenähtud tegevusi:

- Lammaste, hobuste ja veiste karjatamine...
- Heinategemine käsitsi ning hobuveovahenditega: niitmine käsitsi ning hobuse- ja hobuniidumasinaga, loo võtmine käsitsi ning hobuloorehaga, heina kuivatamine kuhjades; külastajatel võimalik töös osaleda; võimalikud õppelaagrid jms.
- Paadiehituse taastamine (paadid endisaegsel kujul);
- Endisaegsete kalapüügivahendite taastamine (nt. mõrralina kudumine) ja püügivõtete demonstreerimine.

Kõigi loetletud tegevuste elluviimine annab suure panuse Panga küla arengule ja tööhõive suurenemisele piirkonnas, kuna vajatakse lisatööjõudu turistide teenindamisel ning heakorra tagamisel.

Panga küla arengukava valmis MTÜ Panga Areng eestvedamisel. Maastikukaitseala Pärdi maaüksuse detailplaneeringu ja Panga küla arengukava koostamisse on peale külaelanike kaasatud veel Saaremaa Keskkonnateenistuse, Saare Maavalitsuse ja Mustjala vallavalitsuse spetsialistid. Konsulteeritud on mitmete ekspertidega. Koostatud on eksperthinnang trepi ehitamiseks pangamüüri äärde, läbi on viidud taimeliikide floristiline analüüs.

Panga küla arengukava eesmärgiks on olla kokkuleppeks, mis võimaldab koostööd erinevate huvigruppide vahel meie kõigi jaoks ühiste väärtuste säilitamisel ja piirkonna heaolu tagamisel.

Ainult vastavalt arengukavale tegutsemine ja seatud ülesannete elluviimine tagab rannaküla edasise eksisteerimise ja ellujäämise.

2. KÜLA KIRJELDUS JA TÄNANE OLUKORD

2.1. Küla ajalooline taust

Panga külal on huvitav kultuurilugu ning ajalooliselt pikad kalapüügitraditsioonid.

Väga vanast inimasustusest Panga küla piirkonnas annavad tunnistust praegusest Võhma külast läänepool säilinud kivikalmed, mis pärinevad umbes meie ajaarvamise algusest (Saaremaa Muinsuskaitseinspektsiooni andmebaas). Vanim teade Panga külast pärineb tõenäoliselt 1554. aastast. XIX sajandil kuulus Panga küla Mustjala kihelkonna Paatsa kroonumõisa juurde.

Suulisest pärimusest on teada, et Panga panga kõrgel astangul oli püha hiis ja meres, kus

mõnikord vesi lausa keenud, ohvrikoht „mari kakk”. Sinna viidi igal aastal merejumalale

meeleheaks kas inimene või loom. Hilisemal ajal valati merejumalale õlut või viina. Jõululaupäeva - ja uusaastaõöl käidud seal teada saamas, kas õnn või õnnetus ees ootamas.

Samas kohas ennustati ka ilma – kas lähed soojaks või külmaks.

XIX saj. lõpul ja XX saj. alul oli piirkonnas üks suuremaid Panga küla, millel olid kalapüügis ja sellega seotud tegevustes pikad traditsioonid. Aastail 1880 – 1939 oli Panga Vaigu ja Ninase kõrval üheks tähtsamaks kilupüügikeskuseks. Kalapüüki ja eluolu Pangal meenutab koguteoses „Eesti kalanduse minevikust” kunagine Panga küla põliselanik ja hilisem paadipõgenik Ado Meri (s. 1893) Sihi talust.

Räimi, lesti ja räebinaid (kilusid – kilu nimetus tuli hiljem Tallinnast) püüti Pangal juba enne XIX sajandit. Panga rannas käisid räime- ja lestapüügil ka mehed Haapsalust ja Kiidevalt (küla Matsalu lahe kaldalt). Randa ehitati selleks oma majad - tuba, köök ja võrgukuur koos. Neid oli seitse ehitust, elasid seal jaanipäevast mihklipäevani - mehed, naised, lapsed, isegi lambad olid kaasas. Lestasaak oli väga hea ja tasuv, räimesaak oli viletsam. Võrgulõng kedrati linast ja võrgulinad kooti kodus. Panga kalurid kodusid endale ka lestanoodad. Aastal 1880 tulid müügile vabrikus kootud puuvillasest lõngast võrgud. Maamehed sõitsid härjavankritega randa lesti ostma, vahetuskaubana kaasas piima, võid, vilja jne. Suitsutatud ja soolatud lesta viidi müügile Riiga, hiljem Tallinnasse.

Kilupüük algas Panga rannas 1896 – 1897. Suured kalapaadid, mida kutsuti kilupaatideks, olid kiilust 22 jalga pikad, 3 paari aerudega ja kahe mastiga, vanade lapp-(raa)purjedega. Väiksemaid ühemastilisi nimetati tursapaatideks, nendega käidi ka lestapüügil võrkude ja noodaga, samuti ka räimevõrgul. Kalapüügilt randa tulles kraanati (vinnati) paadid koos kaladega kuivale maale – rand oli sügav ja mingit kaitset merelt tulevate lainete vastu ei olnud. Kalapaatidega randa tulek oli paha ilmaga raske ja ohtlik. 1924 – 1925 pandi kalapaatidele mootorid, mis kergendas tunduvalt kalurite elu. Kilusaagid olid väga head, kilupüük oli esikohal. Kilud soolati tünnidesse ja saadeti purjekaga Tallinnasse müügile.

Kalasaagid meelitasid randa ka mitmeid ärimehi-kokkuostjaid. 1896.a. alates tulid kiluostjad-soolajad. Mõne aastaga rajati Pangale neli kilusoolamistöökoda. Purjekad töid ettevõtetele vajalikud soolamismaterjalid Tallinnast ja viisid valmissoolatud kilu tagasi. Kõik Panga, Kiideva, Haapsalu ja Hiiu kalurid olid siis Pangal kilupüüdjad ja kalu jätkus kõikidele tööstustele. Kilu ja lesta suitsutamiseks rajati randa ka suitsukuurid. Kilupüügihoogu peatas vahepeal vaid Esimene Maailmasõda. 1920-ndatel hoogustus aga uuesti. 5-6 aastaga muretseti kõigile paatidele mootorid. 1939.a. algas suur tursapüük, mille järele oli suur nõudmine. Tehti ka tuules kuivatatud turski, mis laoti nagu heina-hunnikud kuuri nurka. Tursad turustati Kalameeste Tarvitajate Ühistu kaudu.

Laevaehitus Panga rannal algas XIX saj. algul. Laevaehituseks valiti rand, kus oli sügava vea tõttu kerge laevu merre ajada. Panga ranna lõukas ehitati 15 laeva. Lisaks terve rida Küdema lahe ääres Panga lähistel. Laevadega kalastati, toodi merelt ja Rootsist saaki ja vahetati kaup. Soola ja rauda toodi Rootsist salakaubana.

Külmadel talvedel, kui loodetuul tõi suuremere jää vastu Panga randa, käisid Panga mehed jääl hülgeid otsimas. Hülgenahad olid heas hinnas. Liha keedeti värskelt toiduks ja soolati. Nahku ja rasva müüdi maameestele. Hülgerasvast saadi searasva ja ka tõrva lisamisel head määret nii saabastele kui hobuseriistade määrimiseks.

Kaluritel oli ka oma talumajapidamine, veohärjad, hobused, lehmad, lambad, sead, kanad. Kasvatati kartuleid, juur- ja aedvilja, ka leivavilja, mida pidi küll maamehelt lisaks saama kalade vastu vahetades.

Panga pangast idapool laugemal rannikul (Panga külakalurite ühismaa) paiknes üks Eesti suurimaid ja omanäolisemaid võrgumajade kogumikke. Võrgumajad olid mõeldud peamiselt kalapüüniste hoidmiseks ja nende juurde kuulusid tihti ajutised elamud ja soemajad, kala töötlemiseks määratud hooned ja seadeldised. Võrgumajade ehitust ja paiknemist Eesti rannikul analüüsis põhjalikult Arved Luts Etnograafiamuuseumi XXV-s aastaraamatus (Luts, 1971).

Terve küla, vahel isegi mitme küla võrgumajad koondusid harilikult kokku ühise paatidega randumisaiga juurde. Niiviisi kujunesid rannale otsekui tihedasti asustatud külad arvuka hoonestusega. Pilti täiendasid vabemetsaga (vabed – püstpuud nagidega, millel kuivatati võrke) kaetud kuivatusplatsid ja terve hulk paadilautreid. Säärased rannaasulad iseloomustasid läinud sajandi teisel poolel arvatavasti kõiki tähtsamaid Eesti merekalastuse piirkondi. Kauem püüsid nad – osalt kolhoosikorrani välja – Saaremaal, Muhus, osalt Lääne-Virumaa rannikul ja Hiiumaal. Võrgumajade ühtekoondamist põhjustasid paatide randumiseks üksikud sobivad kohad, parem võimalus kaitsta püünistega kuivatusplatse rannas loomade eest (taraga ümbritsemine) ja renditingimused.

Teadaolevail andmeil oli enne viimast sõda kõige keerukama struktuuriga rannaplaan Panga külas Mustjalas. Võrgumajade read paiknesid seal nii, et nende vahel kujunes otsekui kolm õue. Iga võrgumaja ukse eest algas selle omanikule kuuluv väbederida. Hoonetevaheline territoorium oli kaetud tiheda vabede metsaga. Lahtistest külgedest piiras õue tara, mille allosa oli laotud kividest, ülaosatehtud lattidest. Igal õuel olid väravad.

Rändkalurid, kes elasid võrgumajades, käisid pangamüüri olevatest allikatest (Silmaallikad)vett võtmas. 1937.a. on Võhma küla elanik kirjeldanud, et seal käidi ka haigeid silmi pesema. Et allikavesi aitaks, tuli allikasse raha visata. Legend jutustab, et peale suurt katkuaega jäänud Saaremaale vaid kaks inimest - mees ja naine - kes siis Panga allikate juures kohtusid, allikast kosutust võtsid ning uuele saare rahvale alguse andsid.

Pea igal perel oli oma tuulik (vähemalt 15).

Külas oli neljaklassiline kool (Praeguse Simmu talu õuel). Kooli talu on ilmselt nime saanud veel varasemal ajal seal tegutsenud kooli järgi.

Pangal olev majakas on rajatud nõukogude ajal, tõenäoliselt 1960-ndatel. Varem ei ole Pangal tuletorni olnud.

1941. aasta seisuga elas Panga külas 254 elanikku. Peale 1944.a. okupatsiooni likvideeriti kõik Panga rannas olnud hooned ja paadid. Panga rannast põgenes Rootsi 8 mootorpaaditait inimesi. Elanike arv külas langes sõjajärgselt 150-le.

2.2. Küla paiknemine.

Panga küla paikneb Saaremaa põhjarannikul Mustjala vallas. Valla keskusest asub Panga küla 17 km kaugusel (mööda maanteed) kirdes, Kuressaarest ca 43 km kaugusel. Parim juurdepääs külla on Võhma kaudu – asfalttee 5 km. Panga maastikukaitseala asub külakeskusest loodes.

2.3. Küla looduslikud olud.

Panga küla looduslikud iseärasused on tingitud tema asukohast - paiknemisest Saaremaa ja Lääne-Eesti kõrgeima aluspõhja paljandi lähistel. Panga pank on üksikobjektina kaitse all alates 1959. aastast. 1999.a. moodustati Panga maastikukaitseala. Kaitseala põhieesmärk on kaitse-eeskirja kohaselt Panga panga ning sealsete taimekoosluste kaitse. Küla arengukava koostamisel tuleb arvestada antud seadussätete nõudeid ja arendada vaid looduslähedasi ning turistide teenindamiseks vajalikke tegevusi. Panga maastikukaitseala piirneb põhjast ja kirdest Läänemerega, läänest Küdema lahe suudmega. Kaitseala ulatub piki põhjarannikut pika kitsa ribana põhjast lõunasse (ca 2,2km). Panga küla keskus asub Läänemere rannikul. Varasematel aegadel on piirkonna maastikku enam ilmestanud rannaküla elanike merelkäimise ja kalapüügi seotud rajatised.

21,3 m kõrgune Panga pank on tekkinud Siluri ajastu troopilise mere setetest, mis ladestusid 420 – 430 miljonit aastat tagasi ja on tuntud Jaani lademe nime all (kogupaksus kuni 80m). Panga maapealne osa allub kulutusprotsessidele ja pangajärsak taandub lõunas maismaa poole. Pangajärsaku all on kujunenud keskmiselt 5-10 m laiune rusukalle. Panga jalamil toimub pangaseinast allavarisenud kivimaterjali edasine peenenemine ja ärakanne. Veealune pangaosa, mis paikneb rannajoonest kaugemal murrutuslava servas, on ca 10-12 m kõrge. Pangal on jälgitavad panga arengu kõik kolm etappi: veealune pangaastang lainemurrutuse alal, aktiivne panga osa ja hääbunud panga tiivad. Panga panga selline geoloogiline ehitus pakub huvi paljudele külastajatele ja teadlastele.

Maastikutüübilt kuulub piirkond Saaremaa põhjarannikul leviva mereliivatasandike ja luiteahelike maastiku hulka. Pangapealne pinnakate on õhuke ning sealseks valdavaks taimkattetüübiks on Lääne-Eesti saarestiku maastikele iseloomulikud liigirikkad loopealsed. Loopealsed kuuluvad pärandkultuurmaastike hulka, olles arenenud koos inimese ekstensiivse põllumajandustegevuse – karjatamisega.

Suurem osa territooriumist on kaetud loomännikute ja lookadastikega. Aluspõhja paas ei ole enamasti sügavamal kui 30 cm. Keskmisest väiksema sademetehulga ja mulla väikese veemahutavuse tõttu on niiskusepuudus peamiseid taimestiku kasvu pidurdavaid tegureid. Looduskaitsealused liigid (valge tolmpa, punane tolmpa, pae-kolmiksõnajalg, kare-jürilill jne.) kuuluvad II ja III kategooria kaitstavate liikide hulka.

2.4. Küla majanduslikud olud.

Momendil on Panga külas üks teenindusettevõtte - Panga Puhketalu, kus on 10 majutuskohta, seminariruum, toitlustamise võimalus. Talu territooriumil on telkimisplats, saun ja lõkkeplats. Kahjuks on ettevõtte müügile antud ning seetõttu ei paku teenuseid ega töötamise võimalust kohalikele elanikele.

Käesoleval aastal ostis Panga küla Pärdi maaüksuse (Panga maastikukaitseala) ettevõtja, kes algatab arendustegevust. Seoses sellega võib oodata külaelu elavnemist ja uute töökohtade tekkimist.

Neli Panga küla elanikku töötavad väljaspool kodukohta (Saaremaa Laevakompanii, Volex, Tallink, Saaremaa Liha- ja Piimatööstus).

Töötuid ja pensionäre on võimalik rakendada heakorratöödel.

Kauplus asub 5 km kaugusel Võhma külas. Kauplusauto käib Panga külas teisipäeviti ja neljapäeviti.

Võhma vanas koolimajas asub raamatukogu.

Lasteaed ja kool asuvad 17 km kaugusel valla keskuses - Mustjalas. Mustjalas on apteek, postkontor, perearsti kabinet, raamatukogu, rahvamaja, tegutsevad huvialaringid. Käesoleval aastal avati kaasaegne võimla.

Vallavalitsus tegeleb valla elanikele enesetäiendamiseks ja vaba aja sisustamiseks võimaluste otsimisega.

Vallavalitsuse poolt on organiseeritud valla koolilaste transport.

2.5. Küla infrastruktuur.

Füüsiline infrastruktuur:

Kõigis küla majapidamistes on elekter.

Võhma külast tulev tee on asfaldiga kaetud, ülejäänud külateed on kruusateed.

Panga külas käib esmaspäevast laupäevani postiljon, olemas on postkastid.

Vesi - igal perel on oma kaev. Vanades taludes on šahtkaevud, uuemates majapidamistes on puurkaevud.

Prügimajandus - paigaldatud on suur prügikonteiner, mille regulaarse tühendamise eest tasub Mustjala vald.

Viidad – teeristidele on paigaldatud esmatähtsad suunaviidad.

Sotsiaalne infrastruktuur:

Kooskäimisvõimalused puuduvad ja külaelanike käsutuses on vaid endine pitsimeeste kuur ning vana ja lagunenu rannamaja mere kaldal (uues rannas).

Omapuheline suhtluskorraldus-infolevik - info edastatakse peamiselt suuliselt.

e-küla:

telefonühendust ei ole igas talus – telefonid on paigaldatud vastavalt inimeste sooviavaldustele;

mobiililevi on olemas;

arvutid on kahes peres; internet on ühes peres; avalikud internetipunktid puuduvad.

2.6. Küla elanikkond.

Külas elab 26 meest ja 19 naist, kokku 45 elanikku.

Sünniaasta	Mehed	Naised	Sünniaasta	Mehed	Naised
1920		1	1952	1	
1925		1	1954	3	
1927		2	1959	1	
1928	1	1	1964		1
1930	1		1965	1	

Külas on mõned tühjad talud, aga pärijad ja sugulased käivad seal suvel puhkamas.

Kuritegevuse kasvu ei ole turismimajanduse arenedes täheldatud.

Kuressaare linn ei mõjuta küla elu ei positiivselt ega negatiivselt.

2.10. Küla käsitlevad õigusaktid

Arengukavad:

- SAARE MAAKOND TÄNA JA AASTAL 2015. /www.saare.ee/
Keskkond : prioriteetid/looduskaitse
 2. Kaitstavate loodusobjektide korrastamine ja hooldustööd Panga maastikukaitsealal.
Üleriigilise planeeringuga seotud prioriteetsed valdkonnad:
 keskkonnakaitse 3. Panga panga riiklik kaitseala.
Riiklikku arengukavva esitatud riikliku tähtsusega regionaalsed turismiobjektid:
 7. Panga pank - Ürglooduse objekt.

• MUSTJALA VALLA ARENGUKAVA:

Prioriteetid:

IV Ettevõtluse arendamine ja turismipotentsiaali ärakasutamine

4. Vaatamisväärsuste korrastamine

V Valla teedevõrgu korrashoid

8. Külakeskuste kruusateede tolmuvabaks muutmine

VI Sotsiaalhoolekande korraldamine ja tervishoid.

3. Võhma piirkonna elanikele transpordi tagamine sõiduks Mustjala Päärastikeskusesse.

VII Heakord ja keskkonnaprobleemid

3. Valla keskuse ja küllakeskuste heakorra- ja haljastusprojektid.

Planeeritud tegevused:

I Spordisaali rajamine. Spordi- ja kultuurielu aktiveerimine.

RAAMATUKOGUD (VÕHMA JA MUSTJALA)

Interneti ühenduse kvaliteetseks muutmine.

IV Ettevõtluse arendamine ja turismipotentsiaali ärakasutamine

TURISM

Munitsipaalmaade, sealhulgas lautrite maade ja raketibaasi maa vormistamine, supelrandade korrastamine. Teeviitade paigaldamine. Igal aastal anda välja valla voldik, Hoida üleval ja täiustada interneti kodulehekülge. Tagaranna, Ninase, Kallasmaa, Veere ja Panga külasadamate taastamine.

LOODUSKAITSEOBJEKTID JA KAITSEALAD

Vallavolikogul lähtuda kaitsealade eeskirjade kooskõlastamisel säästva arengu põhimõtetest. Nõuda looduskaitseobjektide tähistamist ja korrastamist looduskaitseobjektide valitsejatel.

• PANGA MAASTIKUKAITSEALA KAITSEKORRALDUSKAVA

4.1. Panga geoloogiliste väärtuste kaitse.

... Minimeerida võimalik inimõju pangaga seotud geoloogilisele arenguprotsessile... ning võimaldada selle protsessi võimalikult hea jälgitavus nii teaduslikul, loodushariduslikul kui puhkemajanduslikul eesmärgil.

Mõjutegurid

* Maapealse pangaseina murenemisele aitab vähemal määral kaasa külastajate käimine pangaseina serval, samuti võimalikes allakäigukohtades.

4.4. Sotsiaalmajanduslikud väärtused

Arendada kaitsealal säästlikku puhkemajandust viisil, mis ei kahjustaks kaitseala väärtusi ning võimalikult toetaks teisi kaitse-eesmärke. Püüda parandada kohalike elanike sotsiaalmajanduslikku olukorda läbi kaitseala kaitsekorraldusliku ja arendustegevuse.

1. Millised on Panga küla planeeringud ja ehituspiirangud?

1. Ehituspiirangud on kinnitatud Mustjala Vallavolikogu 19.septembri 2003. a määrusega nr 9, täiendatud 08. aprill 2005. a määrusega nr 6, 27. mai 2005. a määrusega nr 9.
2. Panga küla Pärdi maatüskuse (Panga maastikukaitseala) detailplaneering algatati 29.03.2005.a.
3. Koostatakse Mustjala valla rannikuala üldplaneeringut, mis hõlmab ala ca 3 km rannajoonest.
4. Panga küla Liisa kinnistu, registriosa nr 7592 algatatud detailplaneering.
5. Panga küla Susi kinnistu, registriosa nr 24418 kehtestatud detailplaneering.
6. Panga küla Ranna kinnistu, registriosa nr 4613 osaliselt kehtestatud detailplaneering.
7. Panga küla Mandu kinnistu, registriosa nr 19878 kehtestatud detailplaneering.

2. Keskkonkakaitseelised piirangud

1. Panga maastikukaitseala kaitse-eeskiri ja välispiiri kirjeldus.
2. Panga maastikukaitseala kaitsekorralduskava.
3. Natura 2000 võrgustiku eelvalikualad.

3. Küla kasutuses olevate ehitiste ja rajatiste omandiõigus.

1. Panga küla endine priitsimeeste kuur, ehtisregistris valla omandis
2. Seebilõuka maatüskus (rannamaja), volikogu 12.10.2000 otsus nr 59.

4. Lepingud

1. Saaremaa Keskkonnateenistuse ja MTÜ Panga Areng koostöölepe.
2. Mustjala valla ja MTÜ Panga Areng koostöölepe.
3. Panga maastikukaitsealal oleva parkla ja vaateplatvormi avaliku kasutamise leping.

5. MTÜ Panga Areng põhikiri

3. KÜLA VAJADUSED

Elulised vajadused.

Olulisim probleem küla jaoks on teede korrastamine väga suure transpordivahendite poolt põhjustatud koormuse talumiseks. Mustkatte alla tuleb viia vähemalt see teelõik, mis suundub läbi küla Panga müürile. Kuna arengukava on koostatud seitsmeks aastaks, siis tuleks kaaluda ka teiste enamkasutatavate teede katmist tolmuvaba kattega.

Küla vajab oma kauplust.

Lähikonda oleks vaja pangautomaati ja bensiinijaama.

Küla territooriumile tuleb paigaldada liiklusmärgid transpordivahendite sõidukiiruse piiramiseks - 30 km/h.

Lahendada tuleks probleemid, mis tekivad seoses maade ostu-müügiga. Elanikud ei ole rahul, et ajalooliselt nende perekondade valduses olevad maad on seadusandluses määratud ehituskeeluvööndi alla. Kui teiste piirkondade elanikud saavad maid müüa ja sellega oma elatusjärge parandada, siis ehituskeeluvööndis maid ei osteta, kuna sinna ei ole võimalik midagi (suvekodud) ehitada.

Tööealistel inimestel puudub töötamise võimalus kodu lähedal.

Vanematel inimestel oleks abi vaja medikamentide toomiseks Mustjala (Kuressaare) apteegist.

Meremeeste jaoks on olulisim probleem kalapüügiga seonduva seadusandluse muutmine sellisel tasandil, et saaks edasi elada traditsioonilist kalurielu, millega aastasadade jooksul on harjutud. Vastasel juhul ei ole võimalik turistidele kalapüüki demonstreerida ja neile suitsu- või soolakala pakkuda, sest kui püügilimiit on täis siis ei tohi enam merele minna... Kala vähesuse tõttu on ka naistel tööd vähemaks jäänud.

Külas on mõned traktorid ja momendil on põllud haritud. Ilmselt ei alusta Panga külas keegi suurpõllundusega tegelemist, aga praegu kasutusel olevad traktorid amortiseeruvad ja need on vaja uuemate vastu välja vahetada.

Arenguvajadused:

Panga külaharval puudub koht kokkusaamiseks. Olemas on kaks vana hoonet – rannamaja ja pritsikuur. Need oleks võimalik ühiste jõudude ja projektipõhise toetuse saamisel korda teha. Kooskämiskoha olemasolul tekiks külaelanikel võimalus seltsielu arendamiseks ja väljapoolt küla tulnutega kohtumiseks. Ühistegevus, õppepäevad, kohtumised ja arutelud on väga olulised külaelu edendamiseks.

Rannamaja on ajalooliselt olnud tantsupidude pidamise kohaks – sinna saaksid noored teha endale ruumid vaba aja sisustamiseks. Suvel on Panga külas noori rohkem ja ümbruskonnastki tuleksid omaealised lustima. 20-30 aastat tagasi oli rannamaja väga tuntud tantsukoht. Seal käidi isegi Asukalt (10 km), Metskülast (15 km) ja teistest ümberkaudsetest küladest.

Kuna antud hooned kuuluvad Mustjala vallale, siis tuleb taotleda vallalt neile tasuta pikaajaline hoonestusõigusega rendileping.

Avada külakauplus pritsikuuris või leida mingi muu sobiv koht. Samas võib olla ka internetipunkt.

Kiviaiad on vaja võsast puhastada ja uuesti laduda, et tekiks ajalooline kaunis külateede võrgustik.

Korrastada tuleb küla üldkasutatavaid alasid ja aidata vanemaid inimesi taluõuede puhastamisel. Mõnes talus tuleb puhastada kaev, ehitada uued kaevurakked, korrastada hooned ja nende katuseid.

Panga külla on kindlasti vaja interneti- ja infopunkti nii kohalikele elanikele välismaailmaga ühenduse pidamiseks kui ka kümnete tuhandete suvel saabuvate turistide teenindamiseks.

Oluline on õppepäevade ja enesetäiendamisega seonduvate tegevuste korraldamine. Kuna loodetakse alus panna turismimajanduse arengule, siis on eriti tähtis oma piirkonnast pärit teenindava personali koolitamine. Giidid, turismitoodete (kalapüük, paadisõit, talumajapidamises tehtavad tööd, hobuturism, suveniiride ja aiasaaduste müük jne.) pakkujad, loodusmaja teenindav personal – kõik vajavad väljaõpet.

Kindlasti vajatakse koolitusi

FIE-dele nii toodete müügiga kui ka raamatupidamisega ja aruandlusega seonduvate teemade omandamiseks.

Turismimajanduse arendamiseks on olulise tähtsusega:

1. Uue parkla ja juurdepääsutee ehitamine Panga pangale.
2. Matkaradade, treppide ja astmestike rajamine kogu kaitseala ulatuses.
3. Allikate väljakaevamine ja korrastamine.
4. Ohusiltide ja tutvustavate stendide paigaldamine.
5. Paadisadama rajamine, paatide muretsemine turistide teenindamiseks.
6. Loodusmaja ehitamine (Loodus-, mere- ja ajalooteemaline ekspositsioon; tualetid, pesemisvõimalus; infopunkt; kaasagsete tehniliste vahenditega

sisustatud saal küla- ja vallaelanike kokkusaamisteks ning õppepäevade-konverentside läbiviimiseks).

7. Telkimisplatsi, kämpingmajade ja lõkkekoha rajamine.
 8. Vaba aja sisustamiseks ettenähtud rajatiste tegemine – muusikaürituste läbiviimise ala, kiigeplats, palliplatsid, minigolfi rada, lasketiir (Nõukogude ajast pärit maakivist laskedžottide korrastamine ja uuesti ladumine), seiklusrada II Maailmasõjast pärit rajatistes.
 9. Püha Hiie – eestlaste, kui vana loodusrahva, pühamu - territooriumi eraldamine, istumiskoha kujundamine ja vastava sümboolika paigaldamine.
 10. Endise rannaküla taastamine. Osaline võrgumajade, vabeaedade, võrgumaju piiranud aia, paadilautrite, kalasoolamise kuuride, suitsuahjude ja kraanade ehitamine.
 11. Tuulikute ehitamine.
 12. Valve tagamine (koostöös Saaremaa Keskkonnateenistusega) Panga kaitseala külastajate turvalisuse ja ala heakorra tagamiseks.
 13. Panga küla Seebi talu territooriumile motelli rajamine.
14. *Kultuuriliste väärtuste taastamiseks ettenähtud tegevused:*
- Lammaste, hobuste ja veiste karjatamine...
 - Heinategemine käsitsi ning hobuveovahenditega: niitmine käsitsi ning hobuse- ja hobuniidumasinaga, loo võtmine käsitsi ning hobuloorehaga, heina kuivatamine kuhjades; külastajatel võimalik töös osaleda; võimalikud õppelaagrid jms.
 - Paadiehituse taastamine (paadid endisaegsel kujul);
 - Endisaegsete kalapüügi vahendite taastamine (nt. mõrralina kudumine) ja püügivõtete demonstreerimine.

Erinevad huvirühmad saavad oma vajadusi väljendada

külakoosolekutel, kuhu kutsutakse ka valla töötajad. Vajadusel võib koosolekutele kutsuda spetsialiste ja arendajaid.

Küla esindaja osaleb küllale oluliste küsimuste lahendamise puhul vallavalitsuse istungitel.

4. KÜLA TULEVIKUPILT

Panga küla tulevik on tihedalt seotud kaitseala arenguga. Arengumeetmete rakendamise tulemusena on külaelanike tööhõive suurenenud ja küla territoorium korrastatud.

Käesoleva arengukava elluviimisel on külas mustkatte alla viidud pangale suunduv tee ja korrastatud teised teed. (Valla arengukava)

Vallavalitsuse kaasabil on lahendatud transpordi- ja sotsiaalabiprobleemid. (Valla AK)

Kalapüügilimiidi ja vastavate seaduste muutmine ei ole kohaliku omavalitsuse ega külahva võimuses. Samas võib teha järelepärimisi Riigikokku valitud inimeste kaudu.

Lahendatud on maade ostu-müügi probleem.

Külas on avatud kauplus ja internetipunkt. Tegutseb hotell.

Põlluharimise säilitamiseks Panga külas tuleb tegeleda uue traktori muretsemise probleemiga – loodetavasti on seitsme aasta pärast traktor muretsetud.

Panga küla on korrastatud kiviaedadega ja küllatanumaga atraktiivne vaatamisväärsus. Turistid jalutavad meelsasti mööda küla ja ostavad pakutavaid tooteid - teenuseid. (valla AK)

Turismimajanduse edendamiseks on ehitatud parkla, loodusmaja, sadamarajatised ja mõned tuuleveskid. Rajatud on matkarajad, trepid, vaba aja sisustamiseks ettenähtud alad. Tagatud on inimeste turvalisus kaitseala territooriumil ja ala korrastatus.

Seoses atraktiivsete vaba aja veetmise võimaluste pakkumisega viibivad külastajad kauem kaitsealal ning jätavad rohkem raha kohalikele elanikele ja ettevõtetele. Paranenud on külaelanike majanduslik olukord.

Panga külal on eriline koht Mustjala vallas ja Saare Maakonnas, kuna pea kõik Saaremaa Sadama ja teiste ühenduste kaudu maakonda saavad turistid külastavad atraktiivset ürglooduse objekti. Pakutavate teenuste skaala laiendamisega pikeneb turismihooaeg ja piirkonna elanikel avaneb võimalus teenuste pakkumiseks. Suureneb tööhõive.

Panga panga arendamise vajadus on ära toodud nii valla kui maakonna arengukavades. Vajalikke arendustegevusi näeb ette riiklik arengukava.

5. ARENGUEELISTUSED JA EESMÄRGID

Arengueelistus 1

Panga küla väljaarendamine rahvusvaheliselt tuntud ja tunnustatud turismiobjektiks.

Vastavalt arengukavades ettenähtud prioriteetidele on kõige olulisem turismimajanduse edendamine Panga külas ja Panga maastikukaitseala kaitseeeskirjas tõstatatud tegevuste (tööd poollooduslike koosluste ilme ja liigilise koosseisu tagamiseks nagu võsaraie ja niitmine või karjatamine) elluviimine. Loodusobjekti korrastamine (Püha Hiis, allikad, metsaaluse puhastamine).

1. Panga panga kui Saare Maakonna ühe tähtsaima turismiobjekti väljaarendamiseks
on koostatud detailplaneering, milles on ette nähtud:
 - 1.1. Parkla ja juurdepääsutee ehitamine.
 - 1.2. Matkaradade rajamine ja treppide ehitamine.
 - 1.3. Ohusiltide ja tutvustavate stendide paigaldamine.
 - 1.4. Loodusmajale elektri-, vee- ja kanalisatsioonisüsteemide rajamine.
 - 1.5. Loodusmaja projekteerimine.
 - 1.6. Paadisadama projekteerimine.
 - 1.7. Vaba aja veetmise võimaluste loomine.
2. Valve tagamine (koostöös Saaremaa Keskkonnateenistusega) Panga kaitseala külastajate turvalisuse ja ala heakorra tagamiseks.
3. Teedevõrgu eelisjärjekorras korrastamise taotlemine.

Uute töökohtade tekkimisel saavad tööd piirkonna töötud inimesed, kuna selles valdkonnas vajatakse väga erineva tasemega töötajaid. Tööhõive tõuseb ka pensionäridel, kes saavad müüa aiasaadusi ja käsitööseseid. Seoses suuremate sissetulekutega tõuseb külaelanike elatustase.

Arengueelistus 2.

Kohalike elanike ühistegevuse arendamine ja omaalgatuse edendamine.

1. Küla atraktiivsuse tõstmine - tuleb korrastada kiviaiad, taluõued ja üldkasutatavad alad.
Remontida maju ja katuseid.
2. Külaelanike omaalgatuse hoogustamine ja inimeste õhutamise koostööle.
3. Rannamaja ja pritsikuuri renoveerimine, et inimestel oleks koht, kus kokku saada.

4. Küla turismiteenuste arendamine aktiivsemate inimeste eestvedamisel. Sihiks küla toimimine turismimagnetina, kus igal perel on oma suund turistide teenindamisel.
5. Kaluritele erialase töö kindlustamine. Sadama ehitamise ja paatide muretsemise tulemusena on neil võimalik turistidele pakkuda paadisõidu ja kalapüügi teenust.
6. Käsitöö ja aiasaaduste müügi organiseerimine.
7. Kontaktivõimelisemate inimeste juhendamine, et nad oleksid võimelised rääkima turistidele küla ajaloo ja kaitseala loodusest. Kuna nõukogude ajal oli Panga külas piirivalvebaas, siis oskavad paljud vene keelt - Balti vabariikidest ja Venemaalt saabuvate külastajate ekskursioone suudavad nad saata.

Arengueelistus 3.

Suuremate objektide ehitamine ja väljapanekute koostamine.

1. Loodusmaja ehitamine.
Hoonesse kujundatakse loodus-, mere- ja ajalooteemaline ekspositsioon.
Sisustatakse:
tualetid koos pesemisvõimalustega;
infopunkt;
kaasaegsete tehniliste vahenditega varustatud saal küla- ja vallaelanike kokkusaamisteks ning õppepäevade- konverentside läbiviimiseks.
2. Paadisilla rajamine, paatide muretsemine.
3. Vana ranna võrgumajade ja vabeaedadega külamaastiku osaline taastamine.
4. Tuuliku (-te) ehitamine.
5. Panga külla motelli ehitamine.

Turismiteenuste nimekirja laiendamise suurenemine võimalus külastajate pikemaajaliseks viibimiseks kaitsealal ja töövõimaluste pakkumise laiema haardega.

Arengueesmärkide saavutamise vastavalt tegevuskavale on jälgitav, kuna tegemist on kindlalt piiritletud tööde teostamisega.

Elanikud tunnetavad, et teadmiste ja oskuste puudus takistab külaelu edendamist. Ettevõtjad on seisukohal, et neil on külast raske töötajaid leida.

6. TEGEVUSKAVA JA EELARVE

tegevuskava arengueelistuste kaupa, arengueelistuse (valdkonna) all tegevused aastate kaupa, esimesed kaks aastat põhjalikumalt.

Tabel 3. Küla arengukava kokkuvõtlik eelarve				
Aeg	Tegevus, investeeringuobjekt	Summa	Vastutaja	Allikad
2005				
november-	Panga küla arengukava		Alver Sagur	Omafinatseering

detsember	koostamine ja vastuvõtmine			
2006	Panga küla arendustegevuse alustamine rahvusvaheliselt tuntud ja tunnustatud turismiobjektiks.			
aprill - juuli	Kaitseala heakorrastamine, matkaradade rajamine, astmestike ehitamine, ohusiltide valmistamine-paigaldamine		Alver Sagur	KIK + omafinantseering PRIA
aprill- juuli	Uue parkla ehitamine vaateplatvormile		Alver Sagur	KIK + omafinantseering
mai – oktoober	Loodusmajale elektri-, vee- ja kanalisatsioonisüsteemide rajamine.		Alver Sagur	EAS + omafinantseering
Mai	Heakorratalgud küla keskses		Maie Kauber	Vabatahtlik töö
mai-juuni	Puhkeala ja kiigeplatsi rajamine, Püha Hiie maa-ala korrastamine		Alver Sagur	Sponsorite toetus
Juuni	Jaanipäeva tähistamine			Osalustasud + vabatahtlik töö
september-detsember	Loodusmaja projekti koostamine. Paadisadama projekti koostamine		Alver Sagur	Sponsorite toetus
2007				
jaanuar-veebuar	Külakeskuse renoveerimise projekti koostamine			Fond + vabatahtlik töö
jaanuar-detsember	Külakoosolekud 4 korda . Aiasaaduste ja käsitööesemete müügi organiseerimine.			
aprill – detsember	Motelli projekteerimine ja ehitamise alustamine		Georg Värva	Fond - omaosalus
märts – august	Heakorratööd		Alver Sagur	KIK + omaosalus

Mai- august	Kiviaedade korrastamine.			Projektipõhine toetus + omaosalus
aprill- detsember	Loodusmaja ehituse alustamine I etapi ehitustööd.		Alver Sagur	Projektipõhine toetus + omaosalus + valla toetus
mai-juuni	Paadisadama rajamine. Vaba aja sisustamiseks ettenähtud rajatiste ehitamine		Alver Sagur	Projektipõhine toetus + omaosalus
juuni	Jaanipäeva tähistamine			Osalustasud + vabatahtlik töö
juuni - september	Külakeskuse renoveerimise alustamine			Projektipõhine toetus + vabatahtlik töö
september	Heakorratalgud			Vabatahtlik töö
september - detsember	Loodusmaja väljapanekute koostamine ja kujundamine		Alver Sagur	Projektipõhine toetus + omaosalus
2008				
jaan-juuni	Külakeskuse renoveerimise jätkamine			Fond + vabatahtlik töö
jaanuar – juuni	Loodusmaja muuseumi väljapanekute koostamine ja kujundamine		Alver Sagur	Projektipõhine toetus + omaosalus
jaanuar – juuni	Loodusmaja II etapi ehitustööd, hoone sisustamine ja avamine Infopunkti avamine. Internetipunkti avamine		Alver Sagur	Projektipõhine toetus + omaosalus + valla toetus
aprill - september	Paadisõitude alustamine turistide teenindamiseks		Alver Sagur	Sponsorlus
aprill - september	Heakorratööd Panga külas ja maastikukaitsealal		Alver Sagur	Projektipõhine toetus+ omaosalus

märts, november	Külakoosolekud 2 korda			
juuni	Jaanipäeva tähistamine			Osalustasud + vabatahtlik töö
september- detsember	Tuuliku ja võrgumajadega rannaosa projekti koostamine		Alver Sagur	Projektipõhine toetus+ omaosalus
2009 -2010	Heakorratööd			
	Tuuliku ja võrgumajadega rannaosa väljaehitamine		Alver Sagur	Projektipõhine toetus+ omaosalus
	Mitmesuguste koolituste ja täiendõpete läbiviimine külaelanike ja lähikonna elanike hulgas turismiteenuste osutamiseks vajaliku kaadri saamiseks. FIE-de ja väikeettevõtjate tegevuse hoogustamiseks.			Mustjala vallavalitsus + projektipõhised toetused
	Turismimajanduse arendamine Panga külas			
2009-2012	Vaba aja sisustamiseks ettenähtud rajatiste tegemine – muusikaürituste läbiviimise ala koos tualettidega, palliplatsid, minigolfi rada, lasketiir (Nõukogude ajast pärit maakivist laskedžottide korrastamine ja uuesti ladumine), seiklusrada II Maailmasõjast pärit rajatistes.			
2006 - 2012	Panga maastikukaitseala väljaarendamine rahvusvaheliselt tuntud ja tunnustatud turismiobjektiks. Infomaterjalide valmistamine. Osalemine messidel ja müügiüritustel.			

7. ARENGUKAVA JÄLGIMINE JA HINDAMINE

Panga küla arendustegevust jälgivad pidevalt nii Mustjala vallavalitsus kui ka Saaremaa Keskkonnateenistus, kuna küla asub põhiliselt maastikukaitsealal ja Natura 2000 võrgustiku valikualal.

Arengukava elluviimist jälgivad külavanem, külaelanikud ja MTÜ Panga Areng juhatuse liikmed.

Küla arengukava muudatusi arutatakse küla üldkoosolekul.

Detailplaneeringu muudatusi kooskõlastatakse vallavalitsuses ja vastavates institutsioonides.

Panga MKA atraktiivsuse vähenemise üle "tõeliste loodusturistide ja matkajate silmis", seletub vastava peatüki teemaga; mure koosluste ja maastike kahjustumise üle võrdväärselt KSH-s ei domineeri. Seega on kaitstavat loodusobjekti hõlmava planeeringu KSH koostatud liiga inimkesksest vaatepunktist lähtuvalt ning seda tuleks selle pilguga üle vaadata, muuta ja täiendada.

8. Elamute ehitamine Natura-alale ei pruugi tagada elupaiga soodsat seisundit.

Mis puudutab uuselamute ehitamist Natura-alale (k 33-34), siis põhimõtteliselt on see ju võimalik, kui see ei kahjusta loodusdirektiivi I lisas mainitud kooslusi või II lisas mainitud liike. KSH-st selgub, et elamud ja nende ligipääsuteed kavandatakse prioriteetse elupaigatüübi – läänetaiga (9010) esinemisalale. Kahjuks ei selgu, kas elamud koondatakse Põhja-Saaremaale omase sumbkülana tühte metsanurka (mispuhul nende rajamine oleks mõõndatav) või kavatsetakse paigutada hajali keset loodusemetsa. Viimasel juhul – isegi kui elamute alune maa moodustab vaid väidetava 0,08% elupaiga pindalast – mõjub nende rajamine elupaigatüübi olulise kahjustamisena (elupaigatüüpide 9010 ja 9020 säilitamisnõuded on rangemad kui enamiku teiste tüüpide omad; lisaks on arvestamata jäetud kõigi tüüpide puhul mõju avaldama hakkav õuema naabrusmõju säilivale metsale, suurenev servaeft jms. Kui neid ei käsitleta KSH-s, siis kus veel?). Seega on praegu veel ennatlik väita, nagu oleks elamute rajamise järel elupaiga seisund soodne (lk. 48). Kokkuvõtteks teeme ettepaneku meie poolt välja toodud teemade osas aruannet täiendada.

9. KSH leevendused ja Natura 2000 ala puhul rakenduvad hüvitusmeetmed on eraldi käsitlust vajavad teemad

Omaette teema on, mida mõeldakse KSH-s "leevenduste" all. Põhimõtteliselt on ka loodusdirektiivi järgse elupaigatüübi kahjustamine või hävitamine võimalik, kui sellega kaasnevalt rakendatakse hüvitusmeetmeid. Enamasti on kompenseerivaks meetmeks samaväärse või paremas seisundis sama elupaigatüübi arvamine Natura-võrgustikku mujal (soovitavalt lähikonnas), kui esialgse objekti kahjustamine või hävitamine on vajalik avalikkuse jaoks esmatähtsatel tungivatest põhjustel. Hüvitusmeetmetest ja vastavatest tungivatest põhjustest tuleb direktivi (ja peagi jõustuva KMH seaduse täienduse kohaselt) teavitada Euroopa Komisjoni või temalt koguni nõusolekut küsida, kui planeering puudutab esmatähtsaid elupaiku.

Antud juhul ei nähtu KSH-st, millised on need avalikkuse jaoks esmatähtsad tungivad põhjused, millest lähtudes kavatsetakse Pärdi maaüksusele jäävat läänetaigat (9010) kahjustada; missuguseid tegelikke kompensatsioonimeetmeid kavatsetakse kasutusele võtta (millist 9010-ga kaetud ala pakutakse võrgustikku asemele) ning millal informeeriti või kavatsetakse informeerida Euroopa Komisjoni planeeringu vastuvõtmisele järgnevast negatiivsest mõjust ja kavandatud kompensatsioonimeetmetest. Teeme ettepaneku koos vastavate ametkondadega neid küsimusi täpsustada ja kajastada KMH aruandes.

Lugupidamisega,

Liis Keerberg

Eesti Roheline Liikumine
Planeeringute töörühm

Erik Leibak

Eestimaa Looduse Fond
Looduskaitse spetsialist

Väide, et hääbunud astang peab olema õpperajalt vaadeldav, põhinebki bioloogiliste ja geoloogiliste väärtuste säilitamise vajadusel. Aruandes on selgelt välja toodud, et astang peab olema vaadeldav paarist vaatekohast, mitte kogu ulatuses. Kui astang ei ole vaadeldav õpperajalt, tehakse see vaadeldavaks isetegevuslikest radadelt, mis tallamise läbi kahjustab loometsa ja astangut oluliselt rohkem.

Ka lk. 32 jääb kohati mulje, nagu peaks KSH koostaja Panga MKA moodustamist vajalikuks vaid väärtuste parema eksponeerimise seisukohast ("praegu on mets kohati läbipääsmatu ja inimesi ei tõmba"). Ei peagi tõmbama – eriti kui allpool selgub, et tegemist on loodusdirektiivi I lisa järgse elupaigatüübiga 9010 (läänetaiga), mida tulebki säilitada võimalikult looduslikes oludes. Kas KSH-s tagapool kirjeldatud pensionär-turist või Õlletoobril osaleja sealt läbi pääseb või mitte, pole looduskaitse seisukohast tegelikult oluline (pigem on oluline saavutada, et väärtuslikum osa metsast säilikski tavakülastajatele väheatraktiivsena!). Et ka lk. 40 muretsetakse küll Panga MKA atraktiivsuse vähenemise üle "tõeliste loodusturistide ja matkajate silmis", seletub vastava peatüki teemaga; mure koosluste ja maastike kahjustumise üle võrdväärselt KSH-s ei domineeri. Seega on kaitstavat loodusobjekti hõlmava planeeringu KSH koostatud liiga inimkesksest vaatepunktist lähtuvalt ning seda tuleks selle pilguga üle vaadata, muuta ja täiendada.

Sellest, et "mets inimesi ei tõmba" on aruandes juttu tallamiskoormuse kontekstis: "Külastuskoormust hektari kohta saab arvestada siiski juhul, kui metsaalad on inimestele avatud. Praegu on mets kohati läbipääsmatu ja inimesi ei tõmba. Isegi kui metsa harvendatakse, on enamasti inimesi koondunud pangaastangu lähedusse ja metsale jääb tallamiskoormus väikeseks". Sellest lõigust ei ole kuidagi välja loetav aruande koostajate kahetsus selle üle, et mets inimesi ei tõmba, vaid mööndud asjaolu, et inimene eelistab panka ja merd vaadelda avatud kohtadelt, mitte metsast. Aruandes ei ole ka ettepanekut muuta mets inimestele ligipääsetavamaks v.a. õpperaja osas.

8. Elamute ehitamine Natura-alale ei pruugi tagada elupaiga soodsat seisundit.

Mis puudutab uuselamute ehitamist Natura-alale (k 33-34), siis põhimõtteliselt on see ju võimalik, kui see ei kahjusta loodusdirektiivi I lisas mainitud kooslusi või II lisas mainitud liike. KSH-st selgub, et elamud ja nende ligipääsuteed kavandatakse prioriteetse elupaigatüübi – läänetaiga (9010) esinemisalale. Kahjuks ei selgu, kas elamud koondatakse Põhja-Saaremaale omase sumbkülana ühte metsanurka (mispuhul nende rajamine oleks mööndatav) või kavatsetakse paigutada hajali keset loodusemetsa. Viimasel juhul – isegi kui elamute alune maa moodustab vaid väidetava 0,08% elupaiga pindalast – mõjub nende rajamine elupaigatüübi olulise kahjustamisena (elupaigatüüpide 9010 ja 9020 säilitamisnõuded on rangemad kui enamiku teiste tüüpide omad; lisaks on arvestamata jäetud kõigi tüüpide puhul mõju avaldama hakkav õuema naabrusmõju säilivale metsale, suurenev servaeft jms. Kui neid ei käsitleta KSH-s, siis kus veel?). Seega on praegu veel ennatlik väita, nagu oleks elamute rajamise järel elupaiga seisund soodne (lk. 48).

Väide, et elupaiga seisund on soodne, võtab arvesse nii hõlmatava elupaiga pindala kui ka leevendavaid meetmeid (pt 3.3). Leevendavate meetmete eesmärk on metsa

looduslikkuse säilitamin ja nende rakendamisel õuesid traditsioonilises mõttes ei teki, samuti ei looda uusi metsaservi.

9. KSH leevendused ja Natura 2000 ala puhul rakenduvad hüvitusmeetmed on eraldi käsitlemist vajavad teemad

Omaette teema on, mida mõeldakse KSH-s "leevenduste" all. Põhimõtteliselt on ka loodusdirektiivi järgse elupaigatüübi kahjustamine või hävitamine võimalik, kui sellega kaasnevalt rakendatakse hüvitusmeetmeid. Enamasti on kompenseerivaks meetmeks samaväärse või paremas seisundis sama elupaigatüübi arvamine Natura-võrgustikku mujal (soovitavalt lähikonnas), kui esialgse objekti kahjustamine või hävitamine on vajalik avalikkuse jaoks esmatähtsatel tungivatel põhjustel. Hüvitusmeetmetest ja vastavatest tungivatest põhjustest tuleb direktivi (ja peagi jõustuva KMH seaduse täienduse kohaselt) teavitada Euroopa Komisjoni või temalt koguni nõusolekut küsida, kui planeering puudutab esmatähtsaid elupaiku.

Antud juhul ei nähtu KSH-st, millised on need avalikkuse jaoks esmatähtsad tungivad põhjused, millest lähtudes kavatakse Pärdi maaiüksusele jäävat läänetaigat (9010) kahjustada; missuguseid tegelikke kompensatsioonimeetmeid kavatakse kasutusele võtta (millist 9010-ga kaetud ala pakutakse võrgustikku asemele) ning millal informeeriti või kavatakse informeerida Euroopa Komisjoni planeeringu vastuvõtmisele järgnevalt negatiivsest mõjust ja kavandatud kompensatsioonimeetmetest. Teeme ettepaneku koos vastavate ametkondadega neid küsimusi täpsustada ja kajastada KMH aruandes.

Natura hindamine KSH aruandes on teostatud lähtuvalt juhiseist „Juhised loodusdirektiivi artikli 6 lõigete 3 ja 4 rakendamiseks Eestis“ (koostaja K. Peterson, Säästva Eesti Instituut, 2006). Aruande pt-s 3.3 toodud leevendavate meetmete eesmärk on metsa looduslikkuse säilitamine. Natura ala valitseja – Saaremaa keskkonnateenistus on leevendavaid meetmeid pidanud piisavaks ja vastavalt nimetatud juhisteile võib sellega Natura hindamise lõpetada.

Lugupidamisega,

Kuido Kartau
KSH juhtekspert

Lisa 11

Hendrikson & Ko
Raekoja plats 8
Tartu

Mustjala Vallavalitsus
Mustjala
Saare maakond

12.06.2006

Panga küla Pärsti maaüksuse detailplaneeringu keskkonnamõju strateegilise hindamise aruanne

Taarausuliste ja Maausuliste Maavalla Koda (edaspidi koda) on tutvunud Mustjala valla Panga küla Pärsti maaüksuse detailplaneeringu keskkonnamõju strateegilise hindamise aruandega. Koda leiab, et keskkonnamõjusid on analüüsitud ebapiisavalt ja aruannet ei saa lugeda piisavaks.

Toome välja mõned olulisemad puudused.

Aruandes on tutvustatud küll planeitud tegevuse võimalikke asukohaalternatiive, kuid käsitlemata on jäänud nende võimalikud mõjud ja mõjude võrdlus esitatud alternatiividega võrreldes.

Aruandes pole käsitletud mõjusid, mis avalduvad alale planeeringu osalisel rakendamisel.

Näiteks pole käsitletud võimalust, kus välja ehitatakse matkarada, tualetid ja lõkkekoht, parkla likvideeritakse ja pank suletakse liikluseks.

Aruandes on viidatud ala külastatavuse kasvule seoses Saaremaad külastavate turistide arvu eeldatava kasvuga. Käsitlemata on jäänud objektiivsetest asjaoludest tingitud külastatavuse kasv: massiturismi mlaiendamine, süvasadama avamine jms. Samuti pole käsitletud subjektiivsetest asjaoludest (planeeringu rakendamine) tulenev ala külastatavuse kasv.

Ala külastuskasvu kõverate prognoosimine ja analüüs on planeeringu mõjude hindamisel keskse tähtsusega kuivõrd peamised avalduvad keskkonnamõjud (liigtallamine, prügistamine, kontrollimatu tuletgemine ja tuleoht, mürareostus) on otseselt külastatavusest tingitud. Samuti pole statistiliselt uuritud ja analüüsitud ala külastajaskonna koosseisu.

Ilma ala külastuskasvu kõverate ja külastajate koosseisu analüüsita pole võimalik advekaatselt hinnata planeeringu erinevate alternatiivide rakendamisel avalduvaid mõjusid. Nõnda jääb aruandest sisuliselt selgusetuks, kas planeeringu rakendamisel negatiivsed keskkonnamõjud tegelikult suurenevad või vähenevad.

Pangal asuva ajaloolise loodusliku pühaiga olemasolule viitavaid andmeid pole piisavalt käsitletud, pühapaigale avalduvaid praeguseid ja võimalikke mõjusid pole praktiliselt üldse hinnatud.

Sotsiaalsele keskkonnale avalduvate mõjude osas pole arvestatud ajaloolise loodusliku pühapaiga kui kultuuriväärtuse ja sakraalobjektiga seotud avalike huvidega (kohalikud elanikud, taara- ja maausulised, laiem üldsus).

Aruanne jätab sisuliselt analüüsimata alternatiivid, mis seonduvad negatiivsete mõjude vähendamisega – pühapaiga ja looduskaitseala sulgemine liikluseks, olemasoleva parkla likvideerimine, tee sulgemine avalikuks liikluseks, parkla ja külastuskeskuse rajamine väljapoole kaitseala.

Kuna aruandes on keskkonnamõjusid analüüsitud ebapiisavalt, ei saa seda lugeda piisavaks. Leiame, et esitatud aruande põhjal pole kohalikul omavalitsusel võimalik arvestada võimalike keskkonnamõjudega piisavalt ja võimalik otsus planeeringu kehtestamiseks ei saa olla vajalikul määral kaalutletud.

Soovitame saata planeeringu keskkonnamõjud täiendavale hindamisele.

Austusega

Ahto Kaasik
Taarausuliste ja Maausuliste Maavalla Koja vanem

Lp Ahto Kaasik

16.06.2006, nr. 148/06

Panga küla Pärdi maaüksuse detailplaneeringu keskkonnamõju strateegilise hindamisest

KSH töögrupp tänab „Panga küla Pärdi maaüksuse detailplaneeringu keskkonnamõju strateegilise hindamise aruande” kohta esitatud arvustuse eest (teie kiri 12.06.2006).

Alljärgnevalt esitame vastused ja kommentaarid teie kirjas toodule (kursiivis tekst).

Hendrikson & Ko
Raekoja plats 8
Tartu

Mustjala Vallavalitsus
Mustjala
Saare maakond

12.06.2006

Panga küla Pärdi maaüksuse detailplaneeringu keskkonnamõju strateegilise hindamise aruanne

Taarausuliste ja Maausuliste Maavalla Koda (edaspidi koda) on tutvunud Mustjala valla Panga küla Pärdi maaüksuse detailplaneeringu keskkonnamõju strateegilise hindamise aruandega. Koda leiab, et keskkonnamõjusid on analüüsitud ebapiisavalt ja aruannet ei saa lugeda piisavaks.

Toome välja mõned olulisemad puudused.

Aruandes on tutvustatud küll planeitud tegevuse võimalikke asukohaalternatiive, kuid käsitlemata on jäänud nende võimalikud mõjud ja mõjude võrdlus esitatud alternatiividega võrreldes.

Aruandes on ka selgelt välja öeldud, et “asukohaalternatiive väljaspool planeeringuala käesolevas töös detailselt ei vaadelda, kuna asukohavalik ei ole detailplaneeringu eesmärk, vaid üld- ja teemaplaneeringute ülesanne. Kahjuks Mustjala vallal puudub Panga piirkonna kohta kehtestatud üldplaneering”. Seetõttu

on aruandes võimalikke asukohaalternatiive ja nendega seonduvaid probleme vaid põgusalt tutvustatud.

Aruandes pole käsitletud mõjusid, mis avalduvad alale planeeringu osalisel rakendamisel.

Näiteks pole käsitletud võimalust, kus välja ehitatakse matkarada, tualetid ja lõkkekoht, parkla likvideeritakse ja pank suletakse liikluseks.

Käsitletavad alternatiivid peavad olema reaalsed. Senini ei näe ükski piirkonna kohta koostatud strateegiline arengudokument ette panga sulgemist liikluseks ja parkla täielikku likvideerimist. Vastupidi – maakonnaplaneering käsitleb Panga panka ühena maakonna olulisematest vaatamisväärtustest ja turismiobjektidest. Detailplaneering on koostatud toetudes maakonnaplaneeringus fikseeritud põhimõtetele.

Aruandes on viidatud ala külastatavuse kasvule seoses Saaremaa külastavate turistide arvu eeldatava kasvuga. Käsitlemata on jäänud objektiivsetest asjaoludest tingitud külastatavuse kasv: massiturismi mlaiendamine, süvasadama avamine jms. Samuti pole käsitletud subjektiivsetest asjaoludest (planeeringu rakendamine) tulenev ala külastatavuse kasv.

Ala külastuskasvu kõverate prognoosimine ja analüüs on planeeringu mõjude hindamisel keskse tähtsusega kuivõrd peamised avalduvad keskkonnamõjud (liigtallamine, prügistamine, kontrollimatu tuletegemine ja tuleoht, mürareostus) on otseselt külastatavusest tingitud. Samuti pole statistiliselt uuritud ja analüüsitud ala külastajaskonna koosseisu.

Ilma ala külastuskasvu kõverate ja külastajate koosseisu analüüsita pole võimalik advekaatselt hinnata planeeringu erinevate alternatiivide rakendamisel avalduvaid mõjusid. Nõnda jääb aruandest sisuliselt selgusetuks, kas planeeringu rakendamisel negatiivsed keskkonnamõjud tegelikult suurenevad või vähenevad.

Aruande koostajad on kasutanud teostatud uuringu andmeid Saaremaa külastatavuse kohta, samuti kohapeal tehtud külastajate loendust. KSH ülesanne ei ole pikaajaliste uuringute teostamine. Külastajate arvu tõus toimub sõltumata detailplaneeringu elluviimisest ning see tingib ka tõenäolise keskkonnamõjude suurenemise. Detailplaneeringuga kavandatav tegevus annab võimaluse kasvavat külastuskoormust suunata.

Pangal asuva ajaloolise loodusliku püüpaiga olemasolule viitavaid andmeid pole piisavalt käsitletud, püüpaigale avalduvaid praeguseid ja võimalikke mõjusid pole praktiliselt üldse hinnatud.

Panka kui püüpaika on aruandes käsitletud proportsionaalses vastavuses teema olulisega antud detailplaneeringu kontekstis. Seni kuni pole kriteeriume püüpaikade kui kultuurimälestiste kaitse alla võtmiseks, ei ole ka objektiivseid kriteeriume nendele avalduva mõju hindamisel. Vaatamata formaalse kaitse ebaselgusele on panga kui püüpaiga teemat keskkonnamõju hindamiste tavapärasel mahul käsitletud.

Sotsiaalsele keskkonnale avalduvate mõjude osas pole arvestatud ajaloolise loodusliku pühapaiga kui kultuuriväärtuse ja sakraalobjektiga seotud avalike huvidega (kohalikud elanikud, taara- ja maausulised, laiem üldsus).

Kõik huvigrupid, kes alates DP algatamisest kevadel 2005, on Panga panga vastu huvi tundnud, on ära toodud aruande sissejuhatuses. Ka varem peetud detailplaneeringu avalike arutelude käigus ei ole selgunud kultuuriväärtuse või sakraalobjektiga seotud avalikke huvisid peale Taara-ja Maausuliste Maavalla Koja.

Aruanne jätab sisuliselt analüüsimate alternatiivid, mis seonduvad negatiivsete mõjude vähendamiseks – pühapaiga ja looduskaitseala sulgemine liikluseks, olemasoleva parkla likvideerimine, tee sulgemine avalikuks liikluseks, parkla ja külustuskeskuse rajamine väljapoole kaitseala.

Nagu eespool märgitud peavad käsitletavad alternatiivid olema reaalsed. Ükski piirkonna kohta koostatud strateegiline arengudokument ei näe ette panga sulgemist liikluseks ja parkla täielikku likvideerimist. Vastupidi – maakonnaplaneering käsitleb Panga panka ühena maakonna olulisematest vaatamisväärtustest ja turismiobjektidest.

Lugupidamisega,

*Kuido Kartau
KSH juhtekspert*

Lp Tõnu Talvi
Riiklik Looduskaitsekeskus

16.06.2006 nr 150/06

Mustjala valla Panga küla Pärdi kinnistu detailplaneeringu keskkonnamõju strateegilise hindamise aruanne

KSH töögrupp tänab „Panga küla Pärdi maaüksuse detailplaneeringu keskkonnamõju strateegilise hindamise aruande” kohta esitatud ettepanekute eest (teie kiri 10.06.2006 nr 5.4-1/304).

Alljärgnevalt esitame vastused ja kommentaarid teie kirjas toodule.

1. Trepiga seonduv.

Arvestades Teie kirjas toodud uut informatsiooni, leiti KSH aruande avalikul arutelul 12.06.06 Mustjalas, et trepi kavandamisest antud detailplaneeringu raames loobutakse ja teemaga tegeleb edaspidi kaitseala valitseja koostöös Vana-Miku kinnistu omanikuga.

2. MKA kaitse-eeskiri.

KSH aruandes toodi välja kaitse-eeskirja mitmeti mõistetavus arvestades kehtivat ehitusseadust. Lõpliku otsuse antud küsimuses (kas detailplaneering vastab kaitse-eeskirjale või tuleb muuta detailplaneeringut või tuleb muuta kaitse-eeskirja) peab tegema kaitseala valitseja.

3. Parkla ja loodusmaja asukoht.

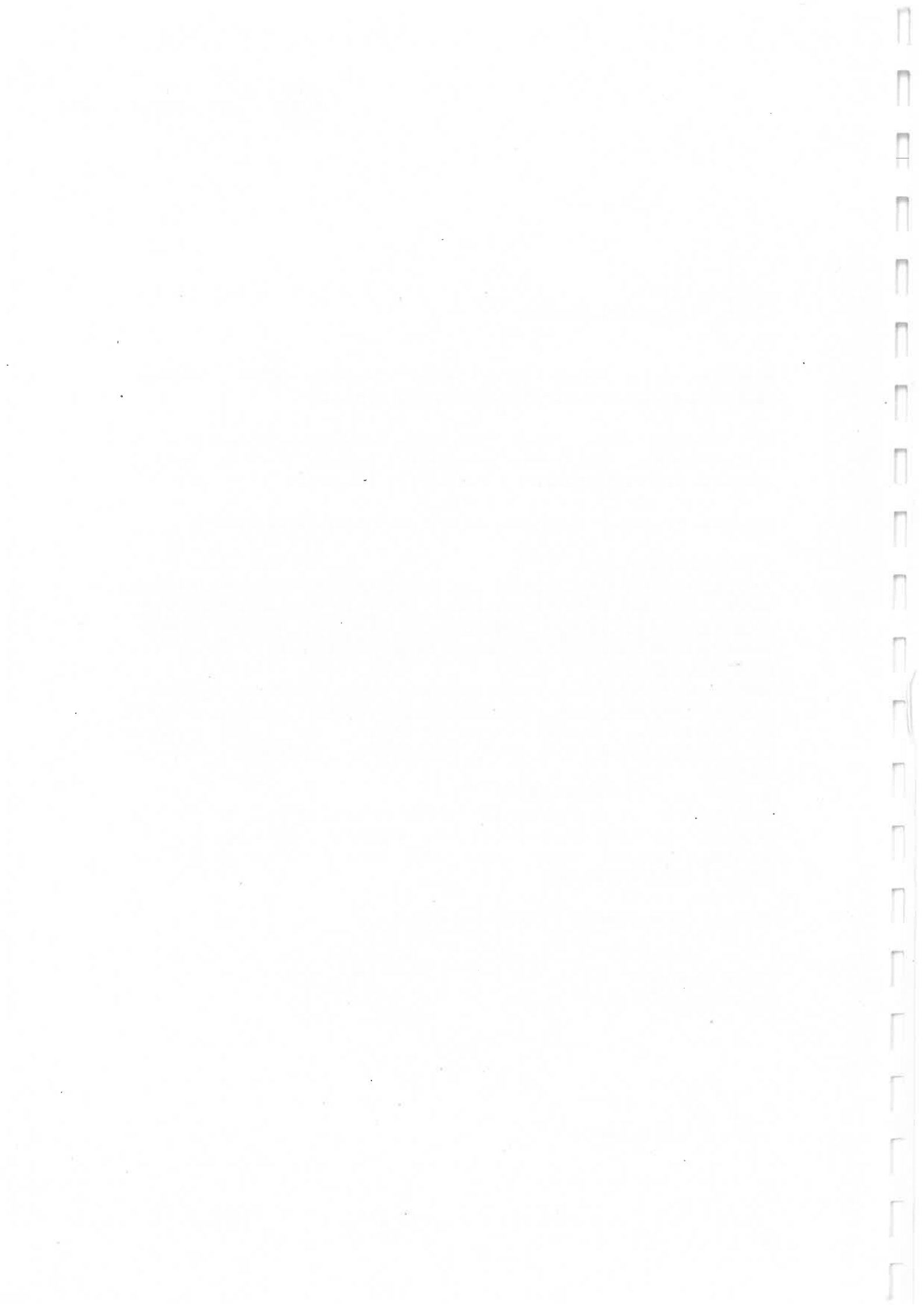
KSH objektiks oli konkreetse ala detailplaneering, seetõttu ei ole KSH aruandes käsitletud asukohaalternatiive väljaspool planeeringuala. Nagu aruandes märgitud, eeldab asukohavalik vastava taseme planeeringut (üld- või teemaplaneering).

Täname KSH protsessis aktiivselt osalemast.

Lugupidamisega,
Kuido Kartau

.....

Panga küla Pärdi maaüksuse detailplaneeringu keskkonnamõju strateegilise hindamise aruande täiendus Natura hindamise osas

Käesolev KSH aruande täiendus on koostatud vastusena Eesti Rohelise Liikumise kirjas 12.07.2006 toodud seisukohtadele, mis puudutavad elamute ehitamist elupaika *vanad loodusmetsad* (9010).

Elupaiga *vanad loodusmetsad* väärtustest Pärdi maaüksusel

Pärdi maaüksusel on nimetatud elupaika inventeeritud ca 20 ha-l (aruande koostamisel kasutati Saaremaa keskkonnateenistuse poolt väljastatud Natura elupaikade GIS-andmebaasi). Arvestades "Elupaigatüüpide käsiraamatus" (Paal, 2000) toodud põlismetsa kriteeriume, on kõige väärtuslikum sellest valdavalt MKA piiridest välja jääv osa. MKA piirides vana loodusmetsana inventeeritud ala ca 9 ha-l on oma olemuselt siiski peamiselt kinnikasvanud loopealne ligikaudu 20-30 a mändidega.

MKA piiridest välja jääv ala ca 11 ha-l on osaks suuremast metsamassiivist kogupindalaga ca 107 ha. Kasvukohatüübilt on tegemist kastikulooga. Metsakorralduskava põhjal on domineerivaks liigiks mänd kõrgusega ca 12-15 m, vanimad puud on 80 aastased, keskmiselt siiski 50 aastased. Põõsarindes domineerivad kadakas, pihlakas ja lodjapuu, samuti kuslapuu, paakspuu, pooppuu. Puurinde liituvus on enamasti 0.4-0.5, tihedamates kohtades 0.7, metsakorralduskavas soovitatakse neljas eraldises teha harvendusraiet.

Kahjuks on Pärdi mü-l just vanimate puudega eraldises maaüksuse idakaguosas tehtud eelmise omaniku poolt rööv-lageraie ca 2 ha-l. Põhikaartseda ei kajasta (samal alal on ligikaudu 0.9 ha-l kujutatud noorendikku), küll on see kaardistatud detailplaneeringu geodeetilisel alusplaanil. Peale lageraie on hästi näha jäljed varasemast militaarsest tegevusest alast – kaevikud, augud, kuhjatised, vundamentide jäänused. Lageraielangi servadel esineb kohati tuulemurdu. Hiljutine põleng Panga küla maadel Pärdi maaüksusel olevat metsa otseselt ei puudutanud, kuid tuli mõjutas ligi 50 ha samast metsamassiivist. Ka Pärdi mü-l olevas metsas on mitmeid lõkkeasemeid. Arvestades põlismetsa määratlemise kriteeriume, sh punkti, mille kohaselt raiejälgi ei peaks metsas olema võimalik tuvastada, on raielangi näol tegemist elupaiga vähemväärtuslikuma osaga.

KSH aruandes käsitletud planeerimisettepanek (A1) ja selle mõju

Planeerimisettepanek nägi ette kolme krundi hoonestusala suuremas osas kirjeldatud raielangile, neljanda, kõige lõunapoolsema krundi hoonestusala jäi puistusse. Kruntide juurdepääsutee kulges suuremas osas samuti raielangil, ligi 60 m osas puistus. Iga krundi lubatud ehitusalune pind oli 200 m², kusjuures lubatud oli ehitada 2 hoonet. Koos juurdepääsuteega oli 4 krundi ehitusalune pind 2500 m². Puistusse ehitamisel oleks olnud vajalik raiuda ca 500 m² ulatuses metsa.

KSH tulemusena leiti, et elamute ehitamine avaldab elupaigale 9010 ehk metsa valgus-, temperatuuri- ja veerežiimile negatiivset mõju, kuid see on

leevendatav vastavate meetmetega. Lisaks soovitati vähendada kruntide hoonestusalasid ca 1/3 võrra.

ERL-i seisukoht on, et vaatamata leevendavatele meetmetele ei saa lugeda pärast ehitamist elupaiga seisundit soodsaks. Vastavalt „Juhised loodusdirektiivi artikli 6 lõigete 3 ja 4 rakendamiseks Eestis“ tuleb juhul, kui leevendavad meetmed ei taga Natura ala terviklikkust ja kaitse-eesmärkide saavutamist, otsida alternatiivseid lahendusi ja neid kaaluda.

Alternatiivne planeerimisettepanek ja selle mõju

Arvestades ka ERL-i poolset seisukohta, teeme alternatiivina ettepaneku koondada kõik 4 hoonestusala lageraielangile, kui kõige vähemväärtuslikumale alale elupaigast 9010. Ühtlasi tuleb vähendada lubatud maksimaalset ehitusalust pinda igal krundil 200 m²-lt 100 m²-le ja hoonete arvu kahelt ühele. Elamute juurdepääsutee lüheneb 100 m võrra. Sellega on maksimaalne otsene ehitusalune pind koos juurdepääsuteega kokku ca 1700 m². See moodustab kogu inventeeritud elupaigast 9010 ca 0,16%.

Ka alternatiivse ettepaneku puhul tuleb arvestada KSH aruandes toodud leevendavate meetmetega.

Alternatiivse ettepaneku rakendumisel ei avaldata otsest mõju puistule, kuna elamute rajamiseks ei ole raied vajalikud. Võrreldes lageda ja inimtegevusest puutumata seisundiga langil, muudab hoonete rajamine mõnevõrra raielangi looduslikku uuenemist läbi valgus-, temperatuuri- ja veerežiimi mõjutamise. Tekivad uued varju- ja valguse, niiskemad ja kuivemad, soojemad ja külmemad alad ning vastavalt sellele muutub taimestik. Samas on hooneid vaid neli ja muutused mikrokliimaatilised. Kuna traditsioonilises mõttes õuede tekitamine ja ala kultuuristamine ei ole lubatud, jääb taimestik liigiliselt endiselt looladele omaseks. Kaudse mõjuna võib asutuse tekkimisel kaasneda mõnevõrra suurem inimeste liikumine, häirimine ja tallamine ka ümbritseval alal. Samas avaldub ka praegu nimetatud alal teatud negatiivne inim mõju, millest annavad tunnistust arvukad lõkkeplatsid ja prügi metsa all. Asustuse tekkel sedalaadne mõju tõenäoliselt kaob.

Alternatiivide kaalumine

Kaht eelnevalt kirjeldatud alternatiivi kaalutakse tabelis 1 järgnevate kriteeriumite alusel:

1. Otsene mõju – otsese ehitustegevuse alad, vajalikud raied jmt.
2. Kaudne mõju – elamute rajamise kaudne mõju ümbritsevale alale läbi mikrokliima mõjutamise ning inimeste poolse tallamise, häirimise ja muuna.
3. Ala terviklikkus - selle all mõeldakse eelkõige ala ökoloogiliste funktsioonide (liigisiseste ja -vaheliste suhete, toiduahela, jt funktsioonide) toimimist viisil, mis tagab pikas perspektiivis liigi isendite piisava arvukuse neile sobivates elupaikades ning elupaikatüüpide normaalse suksessiooni, vastupidamise välistele mõjudele ja jätkuva uuenemise ning taoline ala vajab minimaalset inimesepoolset abi väljastpoolt seda süsteemi.

4. Mõju elupaiga soodsale seisundile - seisund loetakse soodsaks, kui selle looduslik levila ja alad, mida elupaik oma leviala piires hõlmab, on muutumatu suurusega või laienemas ja selle pikaajaliseks püsimiseks vajalik eriomane struktuur ja funktsioonid toimivad ning tõenäoliselt toimuvad ka prognoosimisulatusse jäävas tulevikus ja elupaigale tüüpiliste liikide seisund on soodus.

Tabel 1 Planeeringualternatiivide kaalumise Natura hindamisel

	KSH aruandes käsitletud planeerimisettepanek	Alternatiivne planeerimisettepanek
Otsene mõju	Ehitusalune kogupindala 2500 m ² , tuleb raiuda ca 500 m ² . Mõju negatiivne.	Ehitusalune kogupindala ca 1700 m ² , raied ei ole vajalikud. Mõju nõrgalt negatiivne.
Kaudne mõju	Avaldub raielangil ja puistus. Mõju negatiivne.	Avaldub raielangil, väiksema ulatusega, mõju nõrgalt negatiivne.
Mõju ala terviklikkusele	Asub elupaiga keskel. Mõjutab metsa loomulikku suksessiooni negatiivselt raiumise tõttu. Mõju negatiivne.	Asub elupaiga keskel. Mõjutab raiesmiku looduslikku uuenemist. Mõju negatiivne.
Mõju elupaiga soodsale seisundile	Üks elamu rajatakse ka elupaiga 9010 hästisäilinud osale, hõlmatakse 0.23 % elupaiga pindalast. Mõju elupaiga soodsale seisundile oluline.	Elamud rajatakse elupaiga 9010 vähemväärtuslikku ossa, hõlmatakse 0.16% elupaiga pindalast. Ei mõjuta oluliselt elupaiga suurust ja levikut, kuid suurendab inimõju elupaigale 9010 tervikuna (sh elupaiga fragmenteerumine). Mõju elupaiga soodsale seisundile nõrk.

Lõppjärelendus

Kahe planeerimisettepaneku võrdlemisel ilmneb, et alternatiivse ettepaneku rakendamisel on negatiivne mõju elupaiga soodsale seisundile nõrk. Elupaiga suurust ja levikut oluliselt eri mõjutata, kuid suureneb inimõju elupaigale 9010 tervikuna (sh elupaiga fragmenteerumine). Teeme ettepaneku viia detailplaneeringusse sisse järgmised muudatused:

1. Kõik kruntide hoonestusalad paigutada lageraielangile.
2. Vähendada igal krundil lubatud maksimaalset ehitusalust pinda 100 m²-ni.
3. Vähendada igal krundil lubatud maksimaalset hoonete arvu üheni.
4. Keskkonnatingimustena tuleb kinni pidada aruande punktis 4.4 toodud leevendavatest meetmetest (v.a. p 3).

Agne Peetersoo,
KSH juhtekspert

13.07.2006

